

DOCUMENTA HISTORICA 23.
A JATE Történész Diákkör kiadványa

EDVARD BENEŠ:
ZÚZZÁTOK SZÉT
AUSZTRIA – MAGYARORSZÁGOT
A cseh – szlovákok áldozatának történelmi bemutatása

A szöveget kiadásra előkészítette:
GULYÁS LÁSZLÓ

Szeged
1995

DOCUMENTA HISTORICA 23.

A JATE Történész Diakkör kiadványa

EDVARD BENEŠ:
ZÚZZÁTOK SZÉT

AUSZTRIA – MAGYARORSZÁGOT

A cseh – szlovákok áldozatának történelmi bemutatása

A szöveget kiadásra előkészítette:

GULYÁS LÁSZLÓ

Szeged

1995

A dokumentum forrása:
Edvard Beneš: Détruisez l'Autriche – Hongrie
La martyre des tcheco-slovaques à travers l'histoire
(Párizs, 1926. Librairie Delagrave)

Fordította
NAGY ANDREA

A fordítást az eredetivel egybevetette
SZÁSZ ERZSÉBET

Lektorálta
TÓTH ISTVÁN

Sorozatszerkesztők
BANCSIK PÉTER, PÁNDI LAJOS, PITI FERENC

© JATE Történelem Diákkör, 1995
Gulyás László, 1995

HU - ISSN 1216-0954

ELŐSZÓ

Néhány megjegyzés E. Beneš első világháború alatti tevékenységéről és a „csehszlovák” emigrációról

A csehek Monarchia-ellenes mozgalma már 1914 nyarán, a világháború első heteiben megkezdődött. E mozgalom elindítója és szervezője T. G. Masaryk volt, aki 1914 szeptemberében és októberében több külföldi tapogatózó utat tett Nyugaton. December elején Masaryk kifejtette Benešnek, későbbi legközelebbi munkatársának a háborús cseh ellenállás szervezetéről és céljairól vallott elképzeléseit. Beneš ezen útmutatások alapján rövid idő alatt megteremtette a csehországi titkos ellenállás szervezetét, az ún. Maffiát. Közben december 18-án Masaryk végleg távozott a Monarchiából.

Így alakult ki a mozgalom két vezetőjének első munkamegosztása. Masaryk külföldön szervezte, vezette a mozgalmat, míg Beneš Csehországban irányította a Maffiát. E munkamegosztásuknak az vetett véget, hogy az osztrák titkosrendőrség a Maffia nyomára bukkant, és letartóztatott több Maffia-vezetőt. Ezek után Beneš 1915 szeptember 3-án Svájcba emigrált, hogy a harcot külföldön folytassa.

1915. november 14-én a Cseh Külföldi Bizottság alapító nyilatkozata ünnepélyesen harcot hirdetett Ausztria—Magyarország ellen és a cseh függetlenség kivívása érdekében. Ezek után alakult ki Masaryk és Beneš második munkamegosztása. Masaryk főleg Londonban és az USA-ban, míg Beneš főleg Párizsban fejtette ki tevékenységét. Amikor 1916 márciusában Masaryk rövid ideig Párizsban tartózkodott, megalakították a Csehszlovák Nemzeti Tanácsot (elnök: Masaryk, főtítkár: Beneš).

Beneš párizsi tartózkodása alatt kihasznált minden fórumot, hogy az emigráció céljaival megismertesse Európát. Felkereste az egyetemeket, interjúkat adott, sajtóirodákat állított fel etc. A cseh ügygel szimpatizáló Ernest Denis (1849—1921, francia történész, bohémista) segítségével Beneš a Sorbonne-on tarthatott egy előadássorozatot a szláv kérdésről és az Osztrák—Magyar Monarchiáról. Ezen előadások szövegét olvashatja most az, aki kezében tartja e kis könyvet. Ugyanis az előbb említett előadások szövegét Beneš összegyűjtötte és „Détruisez l’Austrie—Hongrie” („Zúzzátok szét Ausztria—Magyarországot”) címmel 1916-ban Párizsban francia

nyelven kiadta. A következő évben (1917) Londonban angol nyelven is kiadták a könyvet.

Masaryk és Beneš tevékenységét végülis siker koronázta. 1918 őszén az antanthatalmak a Csehszlovák Nemzeti Tanácsot sorra elismerték, mint a megszülető Csehszlovákia legitim kormányát. A versailles-i békekonferencián, ahol meghúzták Magyarország és Csehszlovákia határait, a viták során felbukkantak azok az érvek, amelyeket Beneš a Detruisezben fogalmazott meg. Ez indokolja, hogy az érdeklődő magyar közönség megismerkedhessen a *Détruisez* teljes szövegével.

Gulyás László

TARTALOMJEGYZÉK

I. A cseh—szlovákok: Történelmük értelme	7
II. A cseh—szlovákok harca a németek ellen	9
III. A cseh—szlovákok és a Habsburgok	11
a. A csehek Bohémiában és Magyarországon történő meg-	
semmisítése	11
b. A feltámadott nemzet politikai harcai	21
IV. Az Osztrák—Magyar Monarchia szétesése és a Habsburgok	
bukása	29
V. A cseh—szlovákok és a magyarok: Egy legenda, amit szét	
kell rombolnunk	31
VI. A cseh—szlovákok és az 1914-es háború	35
a. A cseh nemzet és a cseh katonák magaviselete	35
b. Terror a cseh területeken	37
VII. A cseh—szlovák nemzeti szellem és Franciaország	40
VIII. A múlt szenvedései és a jövő reményei	44
IX. Felhívás az antanthatalmakhoz	47

Introduction

The purpose of this study was to investigate the effects of a 12-week training program on the physical and psychological health of sedentary middle-aged adults. The study was conducted in a laboratory setting and involved a group of 20 participants who were randomly selected from a local community. The participants were divided into two groups: a control group and an experimental group. The control group remained sedentary throughout the study, while the experimental group participated in a supervised exercise program consisting of three sessions per week. The exercise program included a combination of aerobic and strength training exercises. The duration of each session was 45 minutes, and the intensity was moderate. The participants in the experimental group were monitored for changes in their physical and psychological health over the 12-week period. The physical health parameters measured included heart rate, blood pressure, and body mass index (BMI). The psychological health parameters measured included self-reported stress levels, mood, and quality of life. The results of the study showed that the experimental group experienced significant improvements in all measured parameters compared to the control group. Specifically, the experimental group showed a decrease in heart rate and blood pressure, a decrease in BMI, and an increase in self-reported stress levels, mood, and quality of life. These findings suggest that a 12-week supervised exercise program can have positive effects on the physical and psychological health of sedentary middle-aged adults. The study also highlights the importance of regular physical activity for maintaining good health and preventing chronic diseases. Further research is needed to explore the long-term effects of such programs and to identify the most effective exercise interventions for different populations.

I. A CSEH—SZLOVÁKOK: TÖRTÉNELMÜK ÉRTELME

A cseh—szlovákok, vagy egészen egyszerűen a csehek, két elemből állnak. Hét millió cseh él Bohémiában, Morvaországban és Szilézián, és három millió szlovák lakik Magyarország északi részén a Morva és a Duna találkozásától egészen a Felső-Tisza folyásáig. Ez a két ág ugyanazon nemzethez és civilizációhoz tartozik. Ugyanaz a nyelvük és a történelmük. A szlovák dialektus alig különbözik a csehtől, sokkal kevesebb a különbség, mint a szlovén és a szerb—horvát nyelv között. Az egyetlen akadály, hogy teljesen egyesüljön a két nemzet politikai természetű, a csehek az osztrákok igája alatt, míg a szlovákok a magyarok alatt szenvednek.

A XIX. század közepéig az őket összekötő kapcsolatok nagyon szorosak voltak, és például a cseh újjászületés élharcosai között voltak szlovákok is. A múlt század közepén néhány szlovák patrióta úgy gondolta, hogy a magyarok elleni harchoz úgy kellene megnyerni a tömeget, hogy a cseh irodalmi nyelvet elhagynák és a helyi dialektust vennék fel hivatalos nyelvnek. Ez a szeparatizmus megerősödött amikor 1867-ben létrejött az osztrák—magyar dualista állam.¹ A szlovákokat, akik jogilag egy másik állam tagjai lettek, teljesen elválasztották a csehektől. A cseh—szlovák nemzet két ágának a szétválasztása tehát csak a XIX. század második felétől létezik, és ekkor a különbségek még jelentéktelenek. Földrajzi helyzetükből adódóan a szlovákok története egy kicsit másképp alakult, mint a cseheké. Sok olyan szenvedést, amit a cseheknek el kellett szenvedniük, a szlovákok megúsztak, de ez fordítva is igaz, ők olyan szenvedésnek voltak kitéve, amik nem érték el a cseheket, vagy legfeljebb indirekt módon.

A cseh—szlovák történelemről szólva csupán a lényegre szorítkozom. Először is átfogó képet adok róla. Így lehet összefoglalni egész történel-

¹ 1867-ben politikai kompromisszum született Ferenc József (a Habsburg birodalom feje) és Deák Ferenc vezette magyarországi politikai elit között. Ez volt az ún. kiegyezés. Lényege: a Habsburg birodalom átalakult kétközpontú (Bécs, Budapest) dualista állammá. A dualista államot a közös uralkodó személye, továbbá a közös külügy, hadügy és pénzügyek jellemezték.

műnkét: a cseh nemzet, amely mélyen idealista és humanitárius, egész életével, történelmével, világi munkájával követte azt a nemes célt, hogy a létezésének egy magasszintű morális, vallási fokához érjen el. Egész tevékenysége a boldogság morális filozófiai ideáljai, az igazságosság, az emberiségesség keresésének lázában telt el. Békében akart csupán élni, hogy ezt a történelmi feladatot teljesítse. De miközben ezt az ideált követte három nagy akadállyal került szembe: először a németekkel a XV. századig; aztán a Habsburg dinasztiával, akik a németeket használták fel arra, hogy elpusztítsák őket; és végül a magyarokkal, akik a németek hagyományos szövetségeseiként, megpróbálták megsemmisíteni a szlovákokat. Ez a három nagy ellenség, akik sohasem tették le a fegyvert és sohasem hagyták abba a cseh—szlovákok életének fenyegetését, és akiknek majdnem sikerült is tönkretenni Csehországot, még most is folyamatosan fenyegetik.

A csehek és a szlovákok a legnyugatibb szlávok. Mélyen beékelődnek a német blokkba, keletről, a magyarok a szomszédaik. Ez a helyzet, amit a sors kényszerített rájuk, nemzetük egész élete során állandó harcokat jelentett számukra. Egész történetükben nincs egy olyan korszak, amelyben ne lennének konfliktusok, három ellenségük valamelyikével. Nagyon fontos annak megállapítása, hogy ezek az ellenségek ma az egész emberiség legveszélyesebb ellenségeinek tartatnak; Európa még csak most kezdi észrevenni a germán—osztrák—magyar brutalitást, de emlékezni kell arra, hogy a cseh—szlovák nemzet 1200 éve szenved már ezt. Eme 12 évszázad alatt a csehek sohasem voltak agresszorok. Nagyon nehezen védték meg magukat, és szinte csak a csodával határos módon kerültek el elbai szláv testvéreik boldogtalan sorsát. Be kell vallani, hogy a sors egy kicsit kegyesebb volt hozzánk, hogy ilyen körülmények közé helyezett bennünket.

Nézzük meg közelebbről ezeket az ellenségeket egymás után, és nézzük meg, hogyan zajlottak le ezek a harcok.

II. A CSEH—SZLOVÁKOK HARCA A NÉMETEK ELLEN

A csehek a VI. század végén VII. század elején helyezkedtek el az általuk most is lakott területeken. Azonnal védekezni kezdtek a germán törzsek ellen.

A történelem ír Nagy Károly² ellenük indított hadjáratairól is. Az első nemzeti hős Szent Vencel,³ már ő harcban állt a teuton népességgel; akik kötelezték, hogy sarcot fizessen nekik. Minden utána következő uralkodó kivétel nélkül konfliktusba került a németekkel. A cseh országokat főleg a Német—Római Birodalom császárai fenyegették. Nemzeti királyainknak, Boleszlavnak,⁴ Bretiszlavnak,⁵ Szobeszlavnak,⁶ Premysl Ottokárnak⁷ állandó harcot kellett vívniuk a germánok ellen.

Így Bohémia története egészen a XIV. századig úgy foglalható össze, hogy harcuk a germánok elleni harc. A déli szlávok történetének nagy részét a törökök ellen vívott harc képezi. Nálunk az öröklött ellenség szerepét az osztrákok és a németek játsszák el. Mindenütt meg lehet találni ennek a harcnak a nyomait, első történeti dokumentumainkban és irodalmunkban, legendáinkban, szokásainkban és családi emlékeinkben. Egész civilizációnk át van itatva ezzel a harccal. Amikor az első cseh dinasztia utolsó királya meghalt és Bohémia királysága a Luxemburg család hatalmába került, elkezdődött Bohémia dicsőséges korszaka; főleg IV. Károly⁸ alatt, akit megválasztottak német—római császárrá, akinek továbbra is Prágában volt a székhelye és aki elérte, hogy Bohémia egész Európa intellektuális központja legyen. Nemcsak országának gazdasági virágzását teremtette meg, növelte területét és nagy művészi értékekkel bíró emlékművekkel szépítette a fővárost Prágát, de a prágai egyetem alapításával⁹

² Nagy Károly frank uralkodó (született 742), uralkodott 768—814, 805—806-ban hadjáratot vezetett a cseh és szorb törzsek ellen.

³ I. Szent Vencel cseh király (921—929)

⁴ I. Boleszláv cseh király (929—972)

⁵ I. Bretiszláv cseh király (1034—1055)

⁶ I. Szobeszlav cseh király (1125—1140)

⁷ II. Premysl Ottokár cseh király (1253—1278)

⁸ IV. Károly (Luxemburg-ház) cseh király 1346—1378). A cseh királyi cím mellett elnyerte a Német—Római Császári címet is.

⁹ IV. Károly 1348-ban alapította a prágai egyetemet.

tápot adott egy szellemi mozgalom megindításához is, amely erkölcsi és vallási volt egyszerre, és ebből táplálkozott Husz János¹⁰ és a husziták¹¹ harcának dicsőteljes időszaka is.

Anélkül, hogy részletekbe bocsátkoznánk ezeknek a mozgalmas időknek a tárgyalásakor, azt jegyezzük csak meg, hogy a csehek ezt a korszakot történelmük egyik legdicsőségebb korszakának tartják. Azt az embert adták Európának, aki elkezdte a harcot az egyéni öntudat felszabadításáért, Husz Jánost. Nemcsak vallási reformátor volt, de ő volt a kezdeményezője annak a nagy filozófiai mozgalomnak, amely végülis a francia forradalommal végződött, és ő alakította ki a modern filozófiai és politikai individualizmust. Husz Jánossal kapcsolódik Bohémia a legnagyobb francia gondolkodókhoz.

Mindnyájan tudják, hogy Constanzbán¹² megégették és hogy az egész cseh nemzet felkelt,¹³ hogy megbosszulja halálát.

A harc, amely mindenekelőtt az öntudat szabadságáért és a vallásszabadságért vívott harc volt, hamar németek elleni felkeléssé változott. A németek több alkalommal elfoglalták Bohémiát, hogy a cseh eretnekeket kivégezzék. De mindig visszaverték őket. A cseh nép ekkor az országon belül a német kolóniák ellen kezdett harcolni és szinte teljesen felszámolta őket. A huszita háborúk így öltöttek nemzeti arculatot.

A 15. századtól kezdve a csehek harcai a németek ellen nem szakadtak meg, csak módszerük vált rejtetté, vagy módosult a Habsburgok uralma idején. De lényegében mindig tovább éltek az ellentétek. Bohémia belterületén a vallási ellentétek folytatódtak, mivel a németek katolikusok voltak és a csehek kitartottak eretnekségük mellett, ezért ezek a harcok szinte sorsszerűen öltöttek nemzeti karaktert. Nem sokkal a huszita háborúk után újult erővel folytatódtak a harcok, Podebrad György¹⁴ (1458—1471-ig uralkodott) egész uralkodása alatt hőiesen védte Bohémiát a szomszédos német államokkal szemben.

¹⁰ Husz János (Jan Hus) 1369—1416 cseh prédikátor; vallási reformátor

¹¹ Husz János követői, 1419 és 1434 között Jan Zsizska vezetésével háborút viselnek a feudális Európa ellen

¹² Husz János 1415-ben megjelenik a konstanzi zsinaton, Zsigmond császár védeleve ellenére börtönbe vetik, majd 1416-ban megégetik.

¹³ Husz János kivégzése után; a huszita prédikátorok vezetésével 1419-ben nyílt felkelés tör ki, ezzel veszi kezdetét az ún. huszita háború, amely egészen 1434-ig tart.

¹⁴ Podebrad György cseh király (1458—1471)

III. A CSEH—SZLOVÁKOK ÉS A HABSBURGOK

Ne beszéljünk most arról, a rövid időszakról, mely alatt a lengyel Jagello-ház két királya uralkodott,¹⁵ és folytassuk 1526 fatális dátumával.¹⁶

Ez az a dátum, amikor Bohémiában megkezdődött a Habsburgok uralkodása, és ez a legsiralmasabb dátuma az egész cseh nép történetének. Ettől a perctől kezdve harcai az öntudat szabadságáért, a vallásszabadságért és a németek ellen összekapcsolódtak a Habsburg-ház ellen vívott rendkívül kemény és erőszakos harcokkal, ráadásul az utolsó fázisban a magyarok ellen is harcolniuk kellett. Ebben a gigantikus harcban, ebben a makacs ideálkeresésben, mely a boldog és a helyes létre irányult, három nagy akadály emelkedett elénk.

Elfogadva Husz János tanait, a csehek nagy lendülettel indultak el a vallási reformok útján. És amikor ezeket a tanokat Luther¹⁷ a protestáns mozgalommá fejlesztette, az új reform Bohémiában nagyon szívélyes fogadtatásra talált, ahol a népesség nagy része protestáns lett. Ismerjük a vallási harcok fordulatait Európában, Luther óta a 30 éves háború¹⁸ végéig. Szinte mindig Bohémia volt a harcok központja, rengeteget szenvedett a szűnni nem akaró háborúktól. De mivel katolikus dinasztia uralkodott rajta, amely mindenféle tolerancia híján volt, és a középkorban sokáig volt a Német Császárság ura, a cseh nemzet nemsokára reménytelen helyzetben találta magát. A dinasztia elhatározta, hogy katolikus hitre téríti a cseheket és ezt a németek segítségével akarta megvalósítani, akik ellenségeink voltak és akik a megelőző századokban kemény harcokat vívtak ellenünk. A hatalomféltség miatt, az állandó erőnövelésre éhezve és dinasztikus büszkeségből, amelyet még soha senki sem látott, szegyetlenül minden hatékonynak tűnő eszközt felhasznált és a legutálatosabb és borzasztóbb, em-

¹⁵ 1471—1516 II. (Jagelló) Ulászló, majd 1516—1526 Lajos uralkodik cseh királyként

¹⁶ 1526-ban kerülnek a Habsburgok a cseh trónra.

¹⁷ Luther Márton teológus (1483—1546), 1517-ben ő indítja el a reformációt

¹⁸ 1618—1648 a 30 éves háború, az első általános európai háború. A háború kiindulási pontja Csehország volt, de fokozatosan Európa szinte minden hatalma bekapcsolódott.

bertelenebb bűnöktől sem rettent vissza az osztrák uralkodó-ház, hogy tudományos és kegyetlen folyamatokkal szüntessenek meg minket.

1526-ban a cseh nemzet teljesen szabadon fogadta el egy Habsburg uralkodó trónralépését. Akkor még a cseh területek hatalommal bíró és szabad államot alkottak, amelynek szelíme mélyen nemzeti és minden vallási reformot szívesen fogadó volt.

A Habsburgok, mikor Bohémia uralkodói lettek, elhatározták, hogy a cseheket mindenféle politikai függetlenségüktől megfosztják. A Habsburgok uralkodásának kezdetétől a két elem között, tehát a korona és nemzet között, megszüntethetetlen ellentét áll fenn és könyörtelen harc kezdődött. A következők voltak a harc fordulatai:

a. A csehek Bohémiában és Magyarországon történő megsemmisítése

Az osztrák monarchia három része, a cseh az osztrák—német és magyar területek 1526-ban egyesültek a Habsburgok koronája alatt,¹⁹ lényegileg azonban elkölönült és független területek voltak. Az uralkodó személye volt az egyetlen kapocs, amely a három államalakulatot összekapcsolta a jelenlegi monarchiában, egyenként teljesen függetlenek voltak. Ez csak perszónálunióknak nevezhető alakulat volt. A három állam közül Bohémia volt a legfontosabb, nemcsak területének kiterjedése miatt, de a jelentős szerepe miatt is, amelyet korábban Európa történetében játszott, és a feudális államszerkezet miatt, amely a nemességnek és a városoknak fontos privilégiumokat adott a királyi hatalommal szemben. Az osztrák örökös-tartományok²⁰ már régóta a Habsburgok uralma alatt álltak, abszolút hatalmat biztosítva nekik. Ez a hatalom szinte korlátlan volt, a kormányzás funkciói teljesen az uralkodó-háznak voltak fenntartva, amelynek az akaratát volt a jog és a hatalom forrása. Ez csak az osztrák örökös-tartományokra vonatkozott, Ausztria egyébként a Német Birodalom része volt.

Magyarországon a helyzet az első Habsburg idején egészen más volt. Egyrészt ez az ország a török ellen vívott harcoknak volt kitéve, akik

¹⁹ 1526-ban II. Lajos halála után (aki egyszerre volt Csehország és Magyarország királya) mindkét országban I. Habsburg Ferdinánd kerül trónra.

²⁰ Osztrák örökös tartományok: olyan tartományok, amelyeken az uralkodó öröklés, nem pedig választás jogán uralkodik. A Habsburgok esetében az alábbi tartományokat nevezték örökös tartományoknak: Ausztria, Stájerország, Karintia, Krajna, Tirol és Veralberg

területének legnagyobb részét elfoglalták; másrészt Erdélynek nemzeti uralkodója²¹ volt, I. Ferdinánd²² esküdt ellensége. Ezenfelül I. Ferdinándnak a hatalma a régi alkotmányos törvények által volt korlátozva, amelyeket a diéta szavazott meg az előző századokban és amelyet a történelem és a hagyomány szentesített. Természetes hogy ezek az uralkodók szinte mindig német császárok is voltak, igyekeztek ezt a 3 országot minél szorosabban összekapcsolni. Minden területen különböző volt az alkotmányos feltételrendszer és az uralkodó hatalma szinte teljesen korlátlan volt, és a feudális rendszer hanyatlott, az abszolútista tendenciák egész Európában kezdtek megerősödni, több mint természetes volt, hogy az uralkodó igyekezett a másik 2 ország alkotmányát is lecsökkenteni arra a szintre, ami az örökös tartományokban jellemző volt. Ez az egyedi helyzet egyébként nagyon jól megfelelt a Habsburgok dinasztikus törekvéseinek és segítette is őket céljaik elérésében és politikai számításaik megvalósításában. Így a monarchia egész története ebben a kölcsönös harcban foglalható össze: egyrészt a Habsburgok, akik dinasztikus ambícióik által vezetve és országuk sajátos helyzetéből adódóan monarchiájuk három részének egyesítéséért küzdöttek, amelyek eredetileg teljesen függetlenek voltak egymástól; másrészt pedig a cseh és Magyarországhoz tartozó területek ellenállnak ennek az állandó törekvésnek, és igyekeznek teljesen ellentétes irányba hatni, növelni függetlenségüket és csökkenteni az uralkodó abszolút hatalmát; Szent Vencel hatalmáért, Bohémiáért, Morvaországért és Sziléziáért harcoltak, de nem nyerték el a győzelmet; Magyarországnak viszont szinte teljes mértékig sikerült kivívnia függetlenségét.

Már az első megválasztott Habsburg 1526-ban lett Bohémia királya,²³ akit a cseh protestáns rendek választottak meg katolikus társaikkal megegyezve, közvetlenül megmutatta azt a formát, ahogy az osztrák-ház politikáját értenünk kell: uralkodásának kezdetétől felállított a cseh rendek számára egy új kormányzási rendszert, átszervezte a politikai életet a feudális országgyűlés működésével és a rendek szerepével kapcsolatban. A rendek I. Ferdinánd dinasztikus és abszolútista törekvései folytán nem is

²¹ Szapolyai Jánosra (1526–1541) és utódaira gondol Benes.

²² I. Ferdinánd (Habsburg) német–római császár, magyar és cseh király (1526–1564)

²³ I. Ferdinándról van szó

késlekedtek az elégedetlenségüket kimutatni, amely nemsokára nyílt lázadássá vált.

I. Ferdinánd aggályok nélkül verte le a lázadást.²⁴ A lázadó rendek, különösen a városok rendje, szigorúan bünhődtek. Ferdinánd jó alkalmat talált ekkor, hogy a királyi előjogokat növelje. Ügyesen kihasználta a cseh lázadás kudarcát, hogy családjának biztosítsa Szent Vencel trónjának öröklési jogát, és így a dinasztiaját függetlenítsa a cseh rendektől. Ezenkívül még megszerzett néhány nagyon fontos jogot a belügyekben, központosította az államhatalmat és az abszolútista kormányzási elveket megerősítette. A városok jogait és helyi autonómiáját eltörölte, és királyi funkcionáriusokat kényszerített rájuk. Abszolútizmusa általános gyűlöletet váltott ki. A nemesség kezdte egyre inkább szem elől tévesztetni a nép érdekeit, és nem harcolt többé csupán a személyes és egoista osztályérdekeiért. Ennek az attitűdnek az eredményeképpen Ferdinándnak könnyen sikerült az abszolútista és centralizációs vállalkozását véghezvinni: amikor a városokat megfosztotta jogaitól, nem maradt más a családi érdekeitől elvakított dinasztiaival szemben, amely csupán közvetlen anyagi érdekeivel volt tisztában. Ferdinánd utódai²⁵ folytatták politikáját, s a XVI. század folyamán cseh nemesség és a dinasztia közti harcok megerősödtek, a katolikus dinasztia új vallási harcokat folytatott a protestáns eretnekséggel szemben, még jobban elmélyítették a régi ellenségeskedéseket, és új vonásokkal, gyarapították Bohémia függetlenségi harcát, ezenkívül a nemesség is harcolt privilégiumaiért. A XVII. század kezdetén szakadék keletkezett a csehek és a Habsburgok között a dinasztia vallási türelmetlensége miatt és kitört a csehek második lázadása az osztrák-ház ellen. Végül 1619-ben a cseh rendek megválasztották királynak Frigyes²⁶ és felkeltek II. Ferdinánd²⁷ ellen.

²⁴ A csehek már 1526-ban fellázadtak a Habsburg-ház ellen

²⁵ I. Ferdinándot az alábbi cseh uralkodók követték a cseh trónon a XVI. században: II. Miksa (1564–1576), II. Rudolf (1576–1612).

²⁶ Frigyes pfálei választófejedelem, 1619-ben a fellázadt csehek cseh királyá választották.

²⁷ II. Ferdinánd (Habsburg) (1619–1637)

Ez volt a 30 éves háború²⁸ kezdete. A cseheket legyőzték, a fehér-hegyi csatában²⁹ (Prága közelében), és ezután el kellett viselniük az elvetélt lázadás szörnyű következményeit. A fehérhegyi csata jelzi a Habsburgok és a cseh rendek közötti harc első periódusának végét. A győztes II. Ferdinánd kihasználta győzelmét, mint ahogy I. Ferdinánd is egykor 27 nemest fejeztetett le, mint a lázadás vezéreit. Elűzte az országból a cseh nemesség egy jelentős részét, és a csata másnapján elkobozta egész vagyonukat. Azzal biztosította a katolikus egyház végső diadalát, hogy kiűzte az országból mindazokat, akik nem akartak áttérni a katolicizmusra. A bukást követő 10 évben 659 főurat fosztottak meg vagyonától, birtokaitól és háza-
itól. Ezeknek az elkobzásoknak a teljes összege meghaladja a 30 millió forintot, ami a mi pénzünkre átszámítva egy milliárdot jelent. A 112 feudális úr, akik eddig még függetlenek voltak, a trón vazallusai lettek és megfosztották mindenüktől őket. Az adók és az elkobzások, amikkel a „bűnös” városokat sújtották, szintén több millió értékre rúgtak.

Az összes feudális birtok 2/3-át, s a városok összes birtokát mind elkobozták. A Habsburgok és katolikus egyház győzelme teljes volt, Csehország egész társadalmi és nemzeti szerkezete átalakult. A cseh elemeket a felsőbb osztályokból kiirtották, az arisztokráciát megkínózták, a vagyonát elkobozták, a kismemességet kiűzték az országból, a polgárság is kénytelen volt elhagyni az országot vagy pedig katolikussá lenni, az egész nemzetet megsarcolták, megsemmisítették és szinte teljesen romba döntötték. Európa országaiból mindenféle kalandorok jöttek, hogy támogassák a királyt a háborúban Bohémia³⁰ ellen, és ők foglalták el az ősi cseh nemesség helyét; új arisztokrácia alakult ki, amelynek kialakulásában az uralkodó segédkezett; kiszolgáltatta az országot nekik és megosztotta velük a jogfosztottaktól szedett zsákmányokat. Ez az arisztokrácia szívesen támogatta a Habsburgok szándékát, mivel engedelmissége jutálma képpen megkapta az országot, mint hadizsákmányt; nehéz feudális igát bocsátott a cseh népre a vallás védelmének ürügyével. Nem ismerünk a történelemben még egy

²⁸ A cseh felkelés első momentuma az volt, hogy a csehek kidobták a császári tanácsosokat a prágai vár ablakán

²⁹ Fehérhegyi csata 1620. E csatában a lázadó csehek nagy vereséget szenvedtek és utána a császári csapatok elfoglalták egész Csehországot.

³⁰ Bohémia: Csehország középkori latin neve

olyan népet, amelyik hasonló bosszút szenvedett volna el saját uralkodója részéről.

Így a három fő jelenség a fehérhegyi csata után a Habsburgok teljes győzelme, az abszolútizmus létrehozása, az új, idegen arisztokrácia létrehozása és a katolikus egyház végső diadala. Ez az esemény fontos és tartós következményeket vont maga után az ország jövőjére vonatkozóan, és ma is fel lehet ismerni ezeknek a hatását. Az új nemesség és a dinasztia sikerrel építette ki Bohémiában a jövőendő hatalmi bázisát, amiktől a mai napig mindketten hasznot húznak; a nemesség uralkodik a jelenlegi cseh parlamentben, a dinasztiának pedig sikerült az ellenreformációval teljesen katolicizálni a népet és megtartani a hatalmát Asztriában és Csehországban.

Hogy ezeknek a szörnyű folyamatoknak legális jogi érvényességet adjanak, és hogy Csehországot végleg hatásuk alá vonják, II. Ferdinánd 1620-tól 1627-ig kialakította az Új alkotmányt,³¹ amely azóta is a közjog alapja a cseh területeken. Szükségesnek tartotta, hogy a saját hasznára alakítson át néhány cikkelyt az ország régi alkotmányából; de ezt természetesen nem tehette meg legálisan, csupán az országgyűlés közvetítésével, viszont az alkotmánynak ezt a revízióját sohasem bocsátották az országgyűlés elé, a Habsburgok sohasem törődtek azzal az esküjükkel, hogy betartják az ország törvényeit, Ferdinánd ezeket a változásokat saját akaratából valósította meg. A módosítások amiket az alkotmányban tett, tehát illegális államcsúny jellegűek és alkotmányellenesek voltak. Fontos találmánya az új alkotmánynak a nyelvi kérdés. A német nyelv a bíróság előtt egyenrangúvá vált a cseh nyelvvel. Ennek a következményei iszonyatosak Csehországra és a bíróságokra nézve. A XVII. században ez az egyenlőség a német nyelv elsőlegességét jelentette, és a cseh nyelvet csak ritkán alkalmazták a bíróságon és az országgyűlésen.

A fehérhegyi csata után az új alkotmány újabb lépés volt a Habsburgok hatalmának a megerősítéséhez. Önkényes változtatás volt a kormányzati formában és centralizáció felé tett lépés. De alkotmányos szempontból nézve a cseh állam függetlenségének elve érintetlen maradt Csehország királya abszolútabb uralkodóvá vált, de Csehország királya maradt. A cseh állam még mindig létezett, az országgyűlés megőrizte régi alkotmányos

³¹ Új Alkotmány: Csehország területén kötelezővé tette a német nyelvet, és a Cseh- és Morvaországot a császár örökös tartományok sorába iktatta.

jogait, igaz hogy ezeket lecsökkentették, de lényegileg mégis megmaradtak. Szent Vencel országainak parlamentje még mindig alkotmányos szervezet maradt. Az 1620-as szörnyűség, amit az 1627-ig létrehozott új alkotmány követett, még nem jelzi Csehország függetlenségének megszűntetését.

A 30 éves háborúban, amely a cseh rendek felkélését követte, tetőztek Csehország szenvedései. Az ország, amely a háború kezdetekor 3 millió lakost számlált, 1648-ban a westfáliai³² béke megkötésekor már csak 800 ezer lakossal rendelkezett, kifosztották, lerombolták és lakatlanná tették! Nehéz erről képet alkotni. A háború a Habsburgok győzelmével végződött. Bohémia legjobb fiait, többek között Coméniust,³³ és a Cseh Testvérek Egységét elhagyták szövetségeseik, és arra kötelezték őket, hogy örök száműzetésben éljenek. II. Ferdinánd³⁴ utóda, III. Ferdinánd³⁵ szabadabban folytatta az üldözéseket; az elkobzásokat megnövelte és a legjobb cseheket hazájuk elhagyására kényszerítette.

A győztes Habsburgok egyszer s mindenkorra biztosítani akarták Csehországban hatalmukat, és ez remekül sikerült is nekik. Miután az országból szinte az egész ellenállásra képes népességet kiűzték, a Habsburgok a maradékot is megpróbálták kivégezni. Az összes cseh könyvet el akarták pusztítani, kegyetlenül üldözték a cseh hagyományok őrzőit, és minden bazafit; módszeresen meg akarták szüntetni a cseh civilizációt.

Ilyen feltételek mellett ezeket az erőfeszítéseket szükségszerűen siker koronázta 120 évvel az Új Alkotmány bevezetése után, amikor Mária Terézia³⁶ egy utolsó államcsínyt hajtott végre a cseh alkotmány ellen, a cseh nemzet alig létezett már, halottnak tűnt.

Ez volt tehát az első Habsburgok műve Csehországban. Lássuk most a harcuk második fázisát a csehek ellen.

³² Westfáliai béke: 1648. ez zárja le a 30 éves háborút. Eredménye: 1. A Habsburgok hatalmi helyzete Németországban megdőlt. Érvénybe lépett az ausburgi vallásbéke.

³³ Comenius XVI. században élt cseh tudós, főleg pedagógiai munkássága volt kiemelkedő

³⁴ II. Ferdinánd (Habsburg) 1619–1637) német–római császár, cseh és magyar király

³⁵ III. Ferdinánd (Habsburg) 1637–1657) német–római császár, cseh és magyar király

³⁶ Mária Terézia (1740–1780) Ausztria főhercgnője, Magyarország és Csehország királynője

III. Ferdinánd utódai tovább folytatták elődeik művét. A cseheket lefegyverezték, tehát csak jogilag kellett a dolgok állását szentesíteni. II. Ferdinánd új alkotmánya még meghagyta a cseh területek egységét, mint egy független nemzeti egységet. Ferdinánd utódainak viszont sikerült megfosztani a cseheket régi függetlenségüknek ettől az utolsó maradványától.

IV. Károly³⁷ a Pragmatica Sanctio³⁸-ban elkezdte a dinasztia-öröklődését biztosító intézkedéseket a cseh trónnal kapcsolatban. Ezek után Mária Terézia adta meg a kegyelemdöfést a cseh államnak.

Mária Terézia trónralépésével és II. József³⁹ uralkodásával a Habsburgok világi politikájának új fázisa kezdődött. A Habsburg-ház osztrák ága a spanyol ág kihalása⁴⁰ után erőfeszítéseket tett, hogy biztosítsa a spanyol örökséget. Ez nem sikerült. XIV. Lajos⁴¹ presztízse háttérbe szorította őket, fenyegette őket a török veszély, és az új porosz állam étvágya is. Ebben a helyzetben a Habsburgoknak fel kellett hagyniuk eddigi európai politikájukkal hogy kizárólag osztrák politikát folytassanak. Mária Terézia nem tarthatott igényt tovább arra, hogy saját akaratát kényszerítse Európára, csupán a saját trónját tudta védeni. Trónra léptekor az állami abszolútizmus csúcspontján állt, és a cseh rendeket szinte teljesen megsemmisítette, minden negérett arra, hogy a teljes centralizáció menjen végbe. Európa Mária Teréziának csupán abszolútisztikus—monarchikus és erősen centralizált példákkal szolgált. Mária Terézia és II. József tehát könnyen tehettek abszolútista központosító intézkedéseket, amelyeknek eredményeképpen Csehországot megfosztották állami függetlenségétől és ezt csendben, ellenkezés nélkül, általános közönbösség légkörében fogadták el a nagyhatalmak. Mária Terézia nem tett mást, csupán az eső Habsburgok művét tetőzte be és egészítette ki, csak siettette a cseh alkotmány lassú

³⁷ IV. Károly (Habsburg) 1711—1740 német—római császár és cseh király, III. Károly néven magyar király

³⁸ Pragmatica Sanctio: A Habsburgok dinasztikus örökléseit szabályozó házi törvény, az 1723. évi házitörvény a trónöröklési jogot kiterjesztette a Habsburg-ház nőágára is.

³⁹ II. József (Habsburg) (1780—1790) német—római császár, magyar király

⁴⁰ 1700-ban halt meg II. Károly spanyol király és ezzel halt ki a Habsburgok spanyol ága

⁴¹ XIV. Lajos Francia király (1643—1715)

hanyaglását, felidézve a felvilágosult abszolútizmus teóriáit. Azt hitte a centralizáció erősíti meg monarchiáját II. Frigyes⁴² támadásaival szemben. Látván hogy a porosz állam már ekkor egy központosított és bürokratikus gépezet volt, amelynek működése egyedül csak az államvezető akaratától függött, amelynek kezében minden katonai erő, gazdasági és pénzügyi szervezet összpontosult, Frigyes katonai sikereit is ennek a kormányzási rendnek tulajdonította. Elhatározta tehát, hogy követni fogja példáját és monarchiájából, vagyis jobban mondva a három államból egy központosított, uniformizált, homogén államot alkot.

1749-es elhatározó okmányában, melyet más intézkedések sora követett, Mária Terézia folytatta a Habsburg-ház munkáját. Az utolsó független adminisztratív pénzügyi, jogi autonóm intézményeket, szervezeteket teljesen megsemmisítette egyoldalú szerződéssel és teljesen önkényesen véget vetett a cseh állam létezésének.

Magyarország egész történelmi fejlődése során egészen más helyzetben volt. A török veszély, a nemzeti uralkodók megléte, és a nemzeti uralkodók viszonylag független uralkodása Erdélyben, a Habsburgok kötelezettsége, hogy a magyar feudális rendek érdekeit figyelembe vegyék, a magyarokat biztosította arról, hogy kedvezményezett helyzetbe kerüljenek, ami nemsokára hagyománnyá változott és ezzel elkerülhették Csehország sorsát.

A csehek, akik kétszer keltek fel, a trón ellenségei voltak, szinte teljesen megsemmisültek. Magyarország kapcsolata a Habsburg dinasztiával teljesen más volt, mint a cseheké és így az első osztrák—magyar dualizmus bázisa létrejöhetett. A valóságban a dualizmus, amely 1867-ben öltött hivatalos formát, ugyanúgy mint a centralizáció és Ciszlajtánia germanizációja, egy nagyon lassú és természetes fejlődés eredménye volt, amely a speciális történelmi körülményekből adódott.

Így a jelenlegi Osztrák—Magyar állam, vagyis annak dualista formája csupán logikailag és történelmileg szükségszerű eredménye egy fejlődésnek, a nagy igazságtalanságoknak, amik lassan-lassan a Habsburgok által vezetett politikai rendszerben teret nyertek. A népek, akik kezdetben hagyták jogaikat megcsónkítani, a türelmüknek a csapdájába estek, és soha nem tudták számonkérni az ellenük elkövetett visszaéléseket, végül a mai hely-

⁴² II. Frigyes porosz király (1740—1786)

zetbe sodródtak: germanizáció és centralizáció Ciszlajtániában, magyarizáció és centralizáció Transzlajtániában, a két elemnek, a németnek és a magyarnak az egyesülése a szlávok ellen és európai háború, amely sietteti a csehek pusztulását.

A Mária Terézia által kezdett reformokat nagy hévvel folytatta II. József. Hogy a monarchia centralizációja teljes legyen, II. József igyekezett a centralista bürokrácia segítségével a birodalom különböző nyelvű nemzetiségeiből csak és kizárólag németül beszélő népet létrehozni, és meg akarta semmisíteni azokat, akik megakadályozták, hogy akaratát direkt módon a népre rákényszerítse. Ezt a célt nemcsak ciszlajtániában, hanem a magyar területeken is el akarta érni. A Habsburgok közül ő volt az egyetlen, akit teljesen absztrakt elképzelések vezették a felvilágosult abszolútizmussal kapcsolatban, és inkább akarta szolgálni a népet, mint a dinasztíát. Micsoda fatális véletlen! Ugyanennek a Habsburgnak nem voltak elleneséges érzelmei a csehekkel szemben, mivel missziójának tekintette népünket is boldoggá tenni, mégis minket tönkretéve próbálta megvalósítani tervét.

Szerencsére politikai intézkedései ellentétes hatást váltottak ki, mint amit ő várt. A francia forradalom⁴³ gondolatai kezdtek elterjedni Európában, és Ausztriába is behatoltak. Az individualista filozófia, amely felszabadította az egyéni öntudatot és lelkiismeretet, ezáltal direkt módon hatást gyakorolt a nemzetek életére és szabadságára. A feudális rendszerek bukása és a demokrácia felemelkedése megszentelte a polgárság és az elnyomott nemzetek jogait. Csehországban az enciklopédisták, Voltaire,⁴⁴ Rousseau⁴⁵ és Herder⁴⁶ tanai hamarosan nagyon népszerűek lettek és olyan cseh patriótákat állítottak előtérbe, akik nem veszítették el hitüket a nép jövőjében, és remélték, hogy felrázhatják a már egy százada halott nemzetet. II. József brutális reformintézkedései, az elnyomó szankciók

⁴³ Beneš itt az 1789-es ún. Nagy Francia Forradalomra gondol

⁴⁴ Voltaire Francois Marie Arouet a francia felvilágosodás nagy alakja (1694–1778)

⁴⁵ Rousseau Jean-Jaques a francia felvilágosodás nagy alakja (1694–1778)

⁴⁶ Herder, Johann Gottfried filozófus 1744–1803

amelyeket utóda II. Lipót⁴⁷ és I. Ferenc⁴⁸ vezetett be és Metternich⁴⁹ rendszere olyan reakciót tükröztek, amely a nemzeti felébredést váltotta ki.

Így érkezünk ahhoz a korhoz, amikor jelentős személyiségek (a cseh ébresztők) egy kis csoportja, elterjeszti az országban a dicső múlt megismerésének történetét, cseh könyveket írnak és a külföldi irodalom színéjéért lefordítják cseh nyelvre, és 70 év munka után sikerül valóban feltámasztaniuk a cseh nemzetet.

1848-ban a cseh nemzet a reneszánszát éli. Azonnal politikai harcba kezd. Szent Vencel trónjának régi függetlenségi eszméjétől vezetve; a nemzet jogainak elvére támaszkodva, a csehek részt vesznek a forradalmi mozgalmakban és igyekeznek hazájukat feltámasztani. Az összes cseh területnek alkotmányt követelnek. Ez az alkotmányjogi harcok kezdete.

b. A feltámadott nemzet politikai harcai

Eleinte a csehek és a csehországi németek együtt vettek részt Metternich abszolútizmusa elleni forradalmi harcban. De nemsokára a németek észrevették, hogy a cseh függetlenség következményeként ők kisebbségbe kerülnek. Összeült a híres frankfurti parlament⁵⁰ és a németek között elterjesztette azokat a gondolatokat, amikre manapság nem árt emlékezni, hogy jól megértsük a veszélyeket, amelyek a cseheket fenyegették az európai történelem minden jelentősebb periódusában.

1848-ban a német szemek Frankfurt felé fordultak, el voltak ragadtatva a szabadságtól és a nemzeti jogok gondolatától, és szenvedtek attól, hogy látták a Németország szétszabdaltságát. ezért ők az abszolútizmust, előnyben részesítették a különböző német államok kormányzásában. Céljuk az volt, hogy egyesítsenek minden németlakta országot a Balti-tengertől az Adriai-tengerig. A szabad németek ezt az új Németországot monarchikus berendezkedésűnek képzelték el, a radikálisok inkább köztársaságot akar-

⁴⁷ II. Lipót (1790–1792) német császár, magyar és cseh király

⁴⁸ I. Ferenc (1792–1835) osztrák császár, magyar és cseh király

⁴⁹ Metternich (1773–1853) osztrák államférfi és politikus, 1848-ig jelentős szerepe volt a Habsburg birodalom bel- és külpolitikájának alakításában.

⁵⁰ Frankfurti parlament: Az első német nemzetgyűlés, 1848. május 18-án ült össze, feladatának tekintette az új Németország létrehozását. 1849. március 28-án a parlament elfogadja a birodalmi alkotmányt.

tak. A további részletekben nem tudtak megegyezni. A mozgalom tágabb méreteket öltött, kiterjedt Ausztriára főleg Bécsre, ahol az abszolútizmus szigorúbb volt, mint bárhol máshol, és ahol következésképpen a forradalmi liberálisok nagyon könnyen fogadtak el ellene külső segítséget.

Napóleon bukása után⁵¹ a nemzetek jogaira hivatkozó gondolatok nem szűntek meg a közvélemény izgatásában; az egységes nemzetállamok gondolata, ami az Ausztriában végbement szláv reneszánsz alapját is képezi, még a német patrióták által terjesztett gondolat volt, és ugyanez ment végbe Görögországban, Belgiumban, Olaszországban. Így a németországi mozgalom pontosan megegyezett az általános európai helyzettel. Csakhogy ez az álom egy nagy Németországról eltűzött volt, mert azon elvek ellen tudott vona megvalósulni, amikből származott. Valójában a frankfurti pángermanisták az új, nagy Németországba minden országot be akartak sorolni, amelyek az 1815-ös bécsi kongresszus⁵² után a Német-Szövetségbe tartoztak. Olyan országokat is, amelyek történelmük és tradíciójuk alapján teljesen idegenek voltak Németországtól, és amelyeknek népessége nagyobb részben szláv vagy olasz volt. Nevezetesen Csehország, Morvaország, Szilézia, Carniola Littoral; nem beszélve Velencéről és Lombardiáról, amelyek olasz területek, és szintén arra törekedtek, hogy az olasz egységet megteremtsek. Ezeknek a területeknek a nem német lakossága nem lelkesedett a teuton álomért, és semmiáron sem akart összetartozni az új Németország német területeivel.

Ezek az abszorpciós próbálkozások, amelyek a frankfurti parlamentből indultak ki, okozták az első komoly konfliktust a csehek és a csehországi németek között; ebben áll az 1848-as cseh harcok lényege és a rákövetkező évek harcai is. Szent Vencel koronáját beolvasztani a német egységbe, a csehek számára és a többi Ciszlajtán szláv számára is a vég kezdete lett volna. Mégsemmisültek volna nemzeti jogaik, mindazt elvesztették volna, amit megnyertek reneszánszuk által. Ez ellenkezett azokkal az elveikkel, amikből emancipációs törekvéseik kiindultak és a csehek éppen azoknak az elveknek a követelésével elleneztek a beolvasztást, amelyeket a

⁵¹ 1815: Waterloo

⁵² A bécsi kongresszus 38 kisebb-nagyobb német államból szervezte meg az ún. Német Szövetséget.

németek is emlegettek, és amelyeknek a pángermán egységet is meg kellett volna teremtenük.

A szabad németek összes ígéretei és a Frankfurter Ötvenek sem tudtak változtatni a csehek álláspontján, akik ellenérzéssel szemlélték a pángermán törekvéseket.⁵³ Másrészt a magyaroknak tetszettek a német célok, mert azok Cislajtániát a német egységhez kötötték volna, s ezzel teljesen elválták volna azokat a szálakat, amelyek Magyarországot Ausztriához kötötték, a magyarok teljes szabadsága elkerülhetetlenül bekövetkezett volna.

Ez a helyzet félelmetes volt a csehek, az ausztriai szlávok és a magyarországi szlávok számára. Valójában ha ezek a tervek megvalósultak volna, a csehek és a déli szlávokat feláldozták volna Németországnak egy olyan liberalizmus nevében, melyre valójában nem számíthattak. Másrészt a szerbek, a horvátok, a románok és a két és fél millió szlovák — ők voltak a legfontosabbak a csehek számára — fel lettek volna áldozva a magyarok túlsúlyának, akik soha nem mutatták a legkevesebb toleranciát sem a többi Magyarországon élő nemzetiség irányában. Az alkotmányos és föderalista Ausztriában a szlávok süszégszerűen a többséget alkották volna, a német egységben és a független Magyarországon jognélküli, elnyomott kisebbség lettek volna, amely annak a romlásnak van szánva, amik egy fél évszázaddal előbb oly nehezen tudott elkerülni.

Így a cseh politika logikusan antinémet, antimagyar és osztrákbárát, dinasztiahű lett. A hatalommal bíró Ausztria lett a cseh politika érdeke annak ellenére, hogy a Habsburgok Ausztriája soha nem mutatott semmiféle figyelmet iránta, soha nem adott helyet követeléseinek, és amely hosszú századok alatt csak antiszláv politikát folytatott. Ausztria létéről volt tehát szó. Az abszolútista dinasztia a pángermán politikát veszélyesnek tartotta, egyszerre félt a liberálisok bátorságától, a német radikális köztársaságiaktól és Ausztria szétszakadásától, ami akkor következett volna be, ha a pángermán tervek sikerülnek. Ausztria nem fogadta el a német egységet, ha az nem Ausztria vezetésével születik meg. De egy szabad Németor-

⁵³ A frankfurter parlament meghívta a csehek is, hogy vegyenek részt a parlament munkájában, de a csehek elutasították mivel attól tartottak, hogy ezzel hozzájárulnak ahhoz, hogy Csehországot bekebelezzék a németek megszülető Német Birodalomba

szág ellenérzést váltott ki belőle, ahol rendek kormányzása sem érvényesülhetne már, és ahol Ausztria nem játszhatná az első szerepet.

Ezek között a körülmények között a dinasztiaának a szlávok mellé kellett volna állni. De nem tette meg, mert ez tradíciójának és egész múltbéli politikájának ellentmondott volna. A kormány habozott még, cselekvése határozatlan és kohézió nélküli volt. De a régi terveihez ragaszkodott, egy nagy Németországot akartak Ausztria irányításával, amit a katolikus déli államok is támogatnának, az osztrák-ház minden áron részt akart venni az új Németország kialakításában, hogy porosz riválisával szemben az elsőséget biztosítsa magának. Ezért elhatározta, hogy elfojtja a száv mozgalmat, amely Ausztriának árthatott német barátai szemében. Valóban, egy olyan Ausztria, amelyben a szláv elem túlnyomó többséggel bírna, sohasem áhíthatná, hogy egy tiszta német állam élére állhasson.

Ezek voltak a dinasztia tervei, amelyek a kormányt először határozatlanságra, majd később a németek a szlávok elleni pártfogására indították. 1848. április 25-ére és 29-ére összehívta a választókat, hogy követeket válasszanak a frankfurti parlamentbe.

A cseheket ez nagyon irritálta. Nem akartak semmiképpen Németországhoz kapcsolódni. A viták a frankfurti parlamentről nagyon szenvedélyessé váltak, a csehek és a németek érdekeinek ellentétei nyíltan megmutakoztak. A csehek ehhez való viszonyulása Palacky⁵⁴ Ötvenek Bizottságához küldött leveléből világossá vált, amikor megkapta a meghívást, hogy vegyen részt az alkotmányozó gyűlést előkészítő munkálatokban. Ebben a levélben Palacky vitatja azt a német megállapítást, hogy Csehország mindig Németországhoz tartozott. Németország és Csehország viszonya mindig uralkodók közötti viszony volt, és sohasem alárendelt viszony. A parlament erőfeszítései Ausztria függetlensége ellen irányultak és ezzel a szláv nemzetek létét is fenyegették. Ezek után Palacky minden fent említett érvet elmondott, amely a cseheket arra kényszerítette, hogy tartózkodjanak az új Németország kialakításában való részvételtől. Ebben a levélben benne van az összes Ausztriában élő szláv 1848-as politikai programja, Palacky híres és gyakran idézett mondata foglalja ezt össze: „Hogya az osztrák állam már nem létezne régóta, akkor Európa érdekében és az egész emberiség érdekében kötelesek lennénk azon dolgozni, hogy megal-

⁵⁴ Palacky, Frantisek cseh történész, államférfi (1798–1876)

kuljon.” Később, amikor Palacky látta, hogy a csehek teljesen ki vannak szolgáltatva a Habsburgok által a németeknek, ezt a mondatot egy másik híres kijelentéssel erősítette meg: „Előbb élünk Ausztriánál és megszűnté után is létezni fogunk”

Ez a politikai periódus a cseheknél az utolsó próbálkozás arra, hogy a koronával megbékéljenek. A Habsburgok egyre többször árulták el a cseheket mindenféle lelkiismeretfurdalás nélkül feláldozták őket a németeknek és az egoista dinasztikus törekvéseiknek.

Látván, hogy egyelőre lehetetlen egy nagy Németország létrehozása az ő hegemoniájuk alatt, visszahúzódtak a színről és új harcra kezdtek. Az alkotmány kialakítására irányuló hiábavaló próbálkozások után újra visszatértek az abszolútizmushoz, amely 1860-ig tartott, és két a Ferdinánd által a XVII. században alkalmazott eljárást újra érvényesítették a csehekkel szemben. A katonai pusztítások Ferenc Józsefet⁵⁵ arra készítették, hogy alkotmányt bocsásson ki népei számára. 1860-ban az októberi diplomában⁵⁶ megígérte, hogy a federalizmus alapján álló alkotmányos rendszert fog kialakítani. A csehek kénytelenek voltak a független és egységes Csehország reményéről lemondani, és hogy az államuk az osztrák tartományokhoz csupán az uralkodó személyével legyen hozzákötve, minimális programként olyan alkotmányt követeltek, amelyben a birodalom különböző vidékei, különösen a cseh területek elég széles autonómiát élveznének. Egyszóval föderatív alapokon nyugvó Ausztriát akartak, anélkül, hogy a legfőbb céljukról lemondtak volna: országuk teljes függetlenségéről. De az 1861 februárjában⁵⁷ kibocsátott alkotmány lényegében centralizációs volt; és ráadásul választási rendszere minimálisra próbálta szűkíteni a szláv elemet a monarchiában. A dinasztia történelmi célját követve saját vezeté-

⁵⁵ Ferenc József (1848–1916) osztrák császár, cseh és magyar király

⁵⁶ Októberi diploma: 1860. október 20-án adták ki Ferenc József császár aláírásával. Ebben az uralkodó helyre állítja a helyi képviselőket, azaz Magyarországon az országgyűlést, a Lajrán túl pedig az 1848 előtt funkcionáló rendgyűléseket. De a birodalom legfontosabb dolgai (pénz- és hitelügy, állami költségvetés, közlekedés stc.) a birodalmi tanács hatáskörébe tartoztak.

⁵⁷ 1861 februárjában bocsátja ki Ferenc József az ún. februári pátenst, ez a birodalmi centralizációt erősítette a tartományok hátrányaira. A februári pátenst az osztrák pogárság igényeinek, birodalmi centralizációs és egyben alkotmányos törekvéseinek felelt meg.

sével akarta létrehozni a nagy Németországot, és ez a program a szlávok megsemmisítését követelte.

A sadovai vereség⁵⁸ sem változtatta meg ezt a politikai célkitűzést. Sadova után sem akart a bécsi udvar lemondani hegemoniájáról a német államokban, és arra gondolt, el fog jönni a revans ideje. De mivel a háború és a belső harcok által eléggé le volt gyengülve, az utolsó Habsburgnak engedményeket kellett tennie a magyaroknak. 1867-ben hozzájárult, hogy a monarchiát két centralista államra osszák. Ez egyébként az utolsó és elkerülhetetlen szakasza volt a már régóta tartó történelmi folyamatnak. Ez a kombináció Ferenc József és a magyarok számára előnyös volt, megkönnyítette a szlávok feletti uralmat. Az ausztriai szlávok ki voltak szolgáltatva a németeknek, a magyarországi szlávok pedig a magyaroknak. Divide et impera (Oszd meg és uralkodj), mindig ez volt a bécsi kormány jelszava.

Ekkor a harc újra megindult a csehek és Bécs között. A német állam porosz hegemoniával történt megvalósulása gondolkodóba ejtette az osztrák kormányt. Arra gondolt, hogy módosítsa politikáját, más orientációt keresen. 1871-ben Ferenc József tárgyalásokat kezdett a csehekkel; ünnepélyesen megígérte, hogy teljesíti kívánságaikat. Úgy tűnt, hogy egy új korszak kezdődik az osztrák politikában.

De a szlávok ellenségei, a németek és a magyarok ezen politika ellen foglaltak állást.

Berlin közbelépett, és a magyarok nyíltan kijelentették, hogy sohasem tolerálnák a cseh autonómiát, ami a szlovákok feletti uralmuk szempontjából veszélyes lehet.

A Habsburgok még egy alkalommal elárulták a cseheket. Mivel a csehek elégedetlenkedtek, kétszer is Csehországba küldték Koller admirálist, hogy idomítsa be a cseheket, aki halomra gyilkoltatott, börtönbe záratott és mindenféle üldöztetésnek tett ki minket.

Az utóbbi harminc évben a csehek új politikai taktikát választottak: ahelyett, hogy nyílt lázadásba kezdtek volna, csendben készülődtek a szebb jövőre. Gazdasági fejlődésükön és politikai befolyásuk növelésén dolgoztak; lassanként elfoglalták a fontosabb helyeket az államigazgatásban,

⁵⁸ Sadovai csata, vagy másképpen königgrätzi csata 1866. július 3. az osztrákok verséget szenvedtek a poroszoktól.

sikerült új nyelvhasználati és iskolai jogokat megszerezniük: megerősítették helyi autonómiájukat, javították a közoktatást. Nagy sikereket értek el ebben az emancipációs folyamatban. Ugyanakkor nagy elszántsággal harcoltak a német és magyar törekvésekkel szemben, amelyek minden monarchián belüli átszervezést meg akartak akadályozni. Ismerjük ezen harcok részleteit és szükségtelen emlékeztetni a bécsi és a budapesti parlamentre, amelyek a szláv obstrukció következtében sohasem tudtak rendszeresen működni.

Az abszolútista rendszer a Lajta két oldalán lényegében ugyan azzal a brutalitással folytatta működését. Ez az abszolútizmus volt a kapocs a magyar ügy és a német ügy között. Amikor a háború kirobbant, teljes harcban voltunk. Politikai pártjaink sohasem mondtak le régi nemzeti programjukról, és mihielyt az első ágyúlövést Belgrádra leadták, egyetlen szólam futott végig minden cseh területen: «Ez a háború végre fel kell, hogy szabadítson minket a Habsburgok, a németek és a magyarok igája alól».

Ez a belső helyzet, amely sorsszerűen dobta Ausztriát ebbe a háborúba. Ausztria sohasem fogadta el igazán a föderalista programot. A fennálló rendszer nem tarthatott már tovább a szlávok erősödő ellenállása miatt, amely egyre több hatalmat tudott magáénak. Mindenképpen meg kellett törni az ellenállást. Ezen felül az 1870-es háború⁵⁹ befolyásolta a monarchia külpolitikáját. Bismarck⁶⁰ hatékonyan utasította vissza Ausztria megfosztását német területeitől. Így indirekt módon, de feltétlenül igyekezett megvalósítani a pángermán tervet Ausztria–Magyarország egészének megnyerésével. Előre látta, hogy el fognak érkezni azok az idők, amikor az állam a belső helyzete arra fogja kényszeríteni két vezető nemzetét, hogy a poroszok támogatását keresse, és végül karjaiba vesse magát. Hogy tervének sikerét még jobban biztosítsa, Ausztria figyelmét Balkán felé fordította, új jugoszláv területeket juttatva neki,⁶¹ és felhívta figyelmét a szaloniki útra. Ausztria a szláv népesség növekedésével észrevette, hogy belső helyzete még instabillabbá válik, és elhatározta, hogy mindenáron

⁵⁹ 1870–1871. Porosz–francia háború, amely nagy francia vereséggel végződött.

⁶⁰ Bismarck (1815–1898) porosz államférfi, a német egység egyik létrehozója, 1871–1890 között mint kancellár, a német kül- és belpolitika meghatározó egyénisége.

⁶¹ Itt Beneš valószínűleg Bosznia–Hercegovina 1908-as annexiójára gondolt

dinasztikus imperialista politikáját fogja folytatni, nem adva fel annak német és magyar jellegét; elhatározta, hogy a saját hagyományait fogja követni, de egyszer csak észrevette, hogy kénytelen elfogadni a porosz hegemoniát. Ausztria a német Drang nach Osten⁶² élcsapata lett, az ő kormánya készítette elő és robbantotta ki a jelenlegi katasztrófát.

Íme a fő bűnös: Ausztria—Magyarország.

⁶² Drang nach Osten: Terjeszkedés Kelet felé, a német külpolitikai doktrína összefoglalása egy mondatban.

IV. AZ OSZTRÁK—MAGYAR MONARCHIA SZÉTESÉSE ÉS A HABSBURGOK BUKÁSA

Nos, tehát ezért nem igaz Palacky mondata az Osztrák—Magyar Monarchia létezésének szükségességéről. Palacky ezt 1848-ban fejtette ki, mint a cseh politika alapját. Ez ma éppen fordítva van: Ausztria—Magyarország megsemmisülése és a cseh egység a cél.

Ha Palacky még élne, velünk lenne a cseh forradalmárok sorában. 1848-ban még lehetett reménykedni. Palacky szilárdan hitte, hogy az alkotmányos Ausztria csak demokratikus lehet; és aki demokráciát mond, az szabadságot is mond. Alaposan csalódott ebben. Mégsem tette azt, amit mi, a fél évszázados Habsburg, német és magyar alkotmányosság szomorú tapasztalatának birtokában. Azt hitte, hogy Ausztria—Magyarország csak szláv lehet; nem sejtette a jugoszláv politikai fejlődést, sem az ausztriai németek pángermánná alakulását, sem a magyar fejlődést (akik Poroszország tradicionális szövetségesei voltak), sem pedig a pángermán Közép-Európa tervét. Nem vette még észre azt, hogy alapjában véve lehetetlenség, a két nemzet természetét dinasztiaját és dualista berendezkedését megváltoztatni.

Végül — és ez a legerősebb ok — 1848-ban reneszánszunk hajnalán voltunk. Még csak éppen beléptünk a politikai szinpadra, előkészületek, hagyományok és tapasztalt vezetők nélkül, gazdasági belső erő nélkül, politikai intellektuális erő nélkül, sokkal nehezebb volt számunkra olyan bátor politikába és függetlenségi harcba kezdeni, mint jelenleg. Nem mondtunk le soha függetlenségi ideánkról; de 1848-ban az általános helyzet sokkal kevésbé volt kedvező nemzeti programunknak, mint manapság. Ma minden megváltozott. Nincs már meg a Palacky-féle reménykedés. Több, mint egy félévszázadon keresztül tapasztaltuk azt, hogy elég erőnk van ahhoz, hogy éljük a saját életünket. Ezért Palacky mondata nem szolgálhat tovább érvül Ausztria—Magyarország létezésének alátámasztására.

Hogy összefoglaljam az eddig mondottakat, íme a Habsburgok elleni érveink:

I. Ferdinánd, II. Ferdinánd, Mária Terézia, II. József, I. Ferenc és Ferenc József mindannyian több államcsínyben voltak bűnösök. Megszegték ünnepélyes esküiket. A két Ferdinánd utódai, II. Lipót és Ferenc József a cseh nemzetnek ünnepélyes ígéreteket tettek, hogy kiváltságaitak

teljesítik: nem tartották be a szavukat. Ferenc József maga őt ünnepélyes kijelentést tett, hogy kötelezettségeit, mint Csehország királya teljesíteni fogja. De sohasem tette a legkisebb erőfeszítést sem ígéretei megtartására.

A két Ferdinánd, utódaik Mária Terézia, II. József és a többiek mindig próbálkoztak a csehek megsemmisítésével. Majdnem sikerült is nekik, csupán a csoda mentette meg a cseh népet a teljes pusztulástól. Minden Habsburg a cseh nemzetet mint a saját fennhatósága alatti tulajdont használta. Olyan politikát folytattak, amely a cseheket anyagilag a szolgaságra, intellektuális és morális nyomorra kárhoztatta. Az összes Habsburg uralkodó közül egyetlen egy se volt, aki a csehek irányába lojális vagy legalább is igazságos uralkodó lett volna. Mindannyian esküdt ellenségeink voltak, és Csehországon mint meghódított országon uralkodtak. Ezeket a tapasztalatokat nem tudjuk elfelejteni. Ezeket a sérelmeket abban a pillanatban Európa közvéleménye elé bocsátjuk, amikor a két központi hatalom felelősséget vállal a múlt és a jelen bűneiért.

V. A CSEH—SZLOVÁKOK ÉS A MAGYAROK:

Egy legenda, amit szét kell rombolnunk

Beszéljünk néhány szóval utolsó ellenségünkről a magyarokról. A szlovákok mindig szoros kapcsolatban éltek a morvaországi és bohémiai csehekkel. A IX. század végén ugyanazon korona alatt éltek egy nemzeti uralkodó vezetésével, és a Nagymorva Fejedelemséget⁶³ alkották, amikor 907-ben a magyarok elárasztották országunkat. Ez az invázió szörnyűséges következményekkel járt: az északi szlávokat elválasztották jugoszláv testvéreiktől, a magyarok a németek szomszédai lettek. Ettől a korszaktól kezdve kezdődtek meg a csehek harcai a magyarokkal. A bohémiai és a morvaországi csehek mindig sikeresen álltak ellent és függetlenek maradtak. A szlovákok, akik a Duna északi régióiban éltek, a mai Magyarország területén kínos helyzetben találták magukat, mert földrajzilag könnyebb volt az ő területeik elfoglalása. A magyaroknak sikerült is elfoglalniuk Szlovákiát 1025 körül.⁶⁴

Ettől kezdve mindig a magyar állam fennhatósága alatt volt. Szlovákia megőrizte cseh és szláv karakterét több okból is: a magyarok, akik a síkságra vonultak vissza (a régi Pannónia területére), nem voltak elegendő anyagi és erkölcsi erő birtokában ahhoz, hogy ezt a népességet asszimilálni tudják, és hogy brutálisan uralkodni tudjanak rajta. Másrészt a magyarok békés beáramlása azért nem volt lehetséges, mert a magyar nép túlságosan keleties maradt.

Másik ok, hogy a cseh területek közeledni kezdtek a magyarokhoz, a török veszély legyűrése. A 13. század végétől kezdve ez a szövetség elég gyakran létrejött. A Jágelló-dinasztia trónralépése (1471) szinte meghatározóvá tette: Amikor a Habsburgokat a cseh és magyar trónra meghívták, ezt az erőltetett egységet állandósították, ami a szlovákoknak azt a lehetőséget adta meg, hogy ugyanannak az államnak lehettek a tagjai, mint a csehek. Ez a gazdasági, politikai és szellemi kapcsolatokat könnyítette meg a

⁶³ 830—896-ig fennálló államalakulat. Területe: Csehország, Morvaország, a mai szlovákia nyugati része és Lužice. Ennek az államnak a magyarok honfoglalása vetett véget.

⁶⁴ Beneš itt arra gondol, hogy 1025 táján terjeszti I. István a magyar állam fennhatóságát a Felvidékre.

cseh—szlovák nemzet két ága számára; és a szlovákok egzisztenciáját és a cseh nép nemzeti egységét mentette meg.

Viszont a 19. század hajnalán, amikor az Osztrák—Magyar Monarchia nemzetségeinek ébredésekor a szlovákok azonnal számot vetettek azzal, hogy nemzeti egységük a csehekkel együtt létezik, s velük együtt kezdtek el tevékenykedni. A csehek 1848-ban a magyarok pártjára álltak, meg akarták őrizni a szlovákokkal való politikai kapcsolatukat. Az Ausztria—Magyarországon belüli föderációjukért harcoltak azért, hogy a csehek és a szlovákokat egyetlen nemzeti csoportba sorolják be. Földrajzi helyzetükből adódóan a szlovákoknak előnyös volt az osztrák-házzal szembeni nagy harc, amely olyan tragikusan végződött a csehek számára, azok a nagy üldözések és nagy áldozatok, amiket a cseheknek el kellett szenvedniük, a szlovákokat elkerülték. A szlovákokat ezek a veszteségek csak részlegesen és közvetve érintették. Hála ennek meg tudták őrizni nemzeti hagyományait, és nagyon nagy szerepét játszottak a cseh reneszánsz kialakulásában a XIX. század elején.

1848-ban új korszak kezdődött a szlovák nemzeti életben, és a cseh—magyar kapcsolatok fejlődésében. Ausztria—Magyarország a forradalom által meggyengült. A magyarok fegyveres harcot kezdtek Bécs ellen.

Az Osztrák—Magyar Monarchiában élő szlávok az első perctől kezdve harcoltak a nemzeti, politikai, alkotmányos szabadságért; de félték a német és a magyar ambícióktól.

Először a csehek a pángermanista frankfurti németek ellen, a szlovákok és a horvátok a magyar forradalom ellen fordultak. Azonnal felismerték, hogy egy független magyar uralom alatti Magyarország a szlávok halálát jelenti, főleg a szlovákokét.

Franciaországban és Angliában sokáig úgy látszott, hogy a magyarok a bécsi udvar esküdt ellenségei és a szabadság, függetlenség, igazság és a jog bajnokai. Szimpátiát mutattak a nyugatiak az iránt a nép iránt, mely egykor elnyomott volt és fel tudott kelni 1848-ban az elnyomás ellen, a szabadság és a forradalom zászlaját felemelve. Tiszteletet ébresztett a fáradhatatlan energiája ahogy politikai terveit 1861-ben, 1867-ben megvalósította egészen a maig. Ez a nép már régóta nincs elnyomva hanem ellenkezőleg, elnyomott szerepét az elnyomóévá változtatta mégpedig a legbrutálisabb és legbecstelenebb módon. Béccsel szemben emancipálta magát, hogy a szlovákok, a szerb—horvátok és románok hóhérvá legyen, a ruténekről nem is beszélve. A régi legendák azonban tovább éltek a ma-

gyar politikusok ügyes manőverezésének eredményeként. A hatalom a kezükben volt, övék volt az erő és a pénz. Megvették a sajtót, könyveket adtak ki, folyóiratokat és újságokat adtak ki. Propagandájuk a magyar népet a civilizáció egyik legnagyobb letéteményesének ábrázolja. Ezenfelül gazdag arisztokráciájuk kapcsolatokat teremtett minden országgal, és minden állam politikai köreiből érvényesült; a történelmi emlékektől támogatva könnyen megnyerték Anglia és Franciaország szimpátiáját.

A tapasztalataink 1848 óta félelmeinknek adtak alapot. Sohasem volt még kegyetlenebb elnyomó, mint a magyarok.

Egész köteteket lehetne kitölteni annak elbeszélésével, hogy a szlovákok mit szenvedtek el az igájuk alatt. Mindent megtagadtak tőlük: politikai jogokat, iskolaalapítási jogokat, a nyelvhasználat jogát. Szinte nincs szlovák alapfokú iskola, nincs középfokú oktatás és még kevesebb a felsőfokú oktatási intézmény. A sajtószabadság manapság nem létezik; nem találni egyetlen publicistát, sem pedig egy olyan embert, aki nyilvánosan a szlovák ügy mellett dolgozik, és aki nem ismerte volna meg több alkalommal is a börtönöket. A három millió szlováknak három képviselője van a budapesti parlamentben. Ma Magyarországon teljesen keleties rendszer a jellemző. Nincs hely arra, hogy elmeséljem a sok kegyetlenséget, amit a magyarok a szlovákokkal és a jugoszlávokkal szemben elkövettek, és amelyek miatt méginkább útálat tárgyai a szlávok körében, mint a németek. Fél évszázad óta végzik intrikájukat, minden nyomorult eszközzel magyarizálni akarják a szlovákokat. Egyes vidékeken ez sikerült is nekik. Minél inkább fenyegetve érezték uralmukat a cseh gazdasági, politikai és szellemi fejlődés által, úgy váltak egyre szigorúbbá. A dualizmus, amely a cseheket és szlovákokat alávetette, az ő művük volt. Amikor a csehek Béctől majdnem megkaptak valamilyen engedményt, mindig ők voltak azok akik — 1871-ben is — megakadályozták ezt. Szükségképpen a németek leghűségesebb és leghagymányosabb szövetségesei voltak, és egész nemzeti és politikai létezésük ettől a kapcsolattól függ.

Őket terheli a felelősség a most kirobbant háborúért. A monarchia balkáni politikája mindenekelőtt magyar politika volt. A Szerbia elleni harcot a magyarok vezették, akik több mint négy millió szerb—horvát uralkodtak, több felett mint Ausztria, ahol csak egy millió szerb—horvát van. Az erőfeszítések Jugoszlávia egyesítésére elsősorban Magyarországot fenyegették. A határmenti háború Szerbia ellen, 1907 óta, a magyar mezőgazdászok érdekeit szolgálja, és ez az osztrák ipar kárára válik. A magya-

rok követelték Bosznia és Hercegovina kizsákmányolását, a Szalonikihez és az Égei-tengerhez vezető utat saját ügyüknek tekintették.

A szerb—horvátoknak minden szlavóniai és horvátországi üldözése és 1907 óta az ő művük. Ők csinálták a híres Agram-per.⁶⁵ Végül Magyarországon 8 millió magyar van és szinte kisebbségben vannak a szlovákokhoz képest, a románokat nem is számolva. Ezeknek a népeknek a politikai és gazdasági fejlődése a magyar uralmat fenyegeti; ők követelték az általános szavazást, ami a magyarokat teljesen megfosztotta volna előjogaiktól. A magyarok számára egyetlen lehetőség van, hogy megoldják ezeket a problémákat: egy győzedelmes háború. A koronatanácsban is, amely 1914. júliusában eldöntötte, hogy Szerbiával háborút vív, Tisza hangja volt a meghatározó.

Tehát nem kell csodálkozni jelenlegi szerepükön, ők a harmadik nagy bűnösei ennek a háborúnak.

A büntetés napján, ami bizonyára meg fogja lepni ezeket a háborús bűnösöket, a Hohenzollereket,⁶⁶ a Habsburgokat, Kobergokat, Európa nem fogja elfelejteni leghűségesebb kollaboránsait, a magyarokat. Nemcsak meg kell semmisíteni Ausztriát, hanem először le kell választani róla Magyarországot, a magyarokat, és a németeket el kell választani egymástól, csak az általuk lakott területeket szabad meghagyni nekik és fel kell szabadítani a szlávokat. A Habsburgok, a németek és a magyarok a három nagy ellenségünk. Történelmünk az ellenük vívott harccal telt el. Ezek a fő filozófiai vonásai történelmünknek. És végül, ez az igazi történelmi bevezetés a mai gigantikus harcokhoz.

⁶⁵ Agram-per: az ún. zágrábi per második elnevezése. 1909-ben Zágrábban hazaárulással vádoltak meg 53 horvátot. Masaryk közben járt a vádlottak érdekében, sikerrel, mivel a birodalmi tanács megsemmisítette az ítéleteket.

⁶⁶ Hohenzoller-dinasztia. Német uralkodó-ház 1415—1688 brandenburgi fejedelmek, 1688—1871 porosz királyok, 1871—1918 Németország császárai.

VI. A CSEH—SZLOVÁKOK ÉS AZ 1914-ES HÁBORÚ

a. A cseh nemzet és a cseh katonák magaviselete

A háború nagy meglepetést okozott nekünk, és még nem voltunk felkészülve a döntő harcra. De Bécsben és Budapesten ijedten vették tudomásul anyagi és erkölcsi fejlettségünket, haragosan figyelték a hatalmas jugoszláv mozgalmat, és rájöttek arra, hogy a demokratizmus felé irányuló normális és békés evolúció fel fog szabadítani minden osztrák területen élő szlávot. Az osztrák—németek és a magyarok — akik még nagyobb kegyetlenséggel tűntek ki — örömmel figyelték a német készülődést a Nagy Németország megvalósítására. A régi vetélkedés — ami egyébként csak felszínés volt Poroszország és Ausztria között — már régóta eltűnt, mert a Habsburgok inkább alávetették magukat a Hohenzollereknek, minthogy olyan ország uralkodói lettek volna, ahol a szlávok nincsenek elnyomva. A Hohenzollern-ház nagyon könnyen vált a balkáni területekkel megnagyobbodott Ausztria tényleges urává. Berlin vazallusaiként nem akartak változtatni politikai stílusukon, féltek középkori tradíciókon nyugvó birodalmuk szétesésétől, és elhatározták, hogy kirobbantják az európai háborút, hogy néhány századra még biztosítsák a szlávok szolgásgát.

Természetes volt tehát, hogy az egész cseh nemzet Ausztria és Németország elleni ellenséges érzésének adott hangot.

A csehek már az elején felismerték, hogy a győzelmes háború Ausztria és Németország számára a következőket jelentené:

- a.) A pángermán állam valóra válása;
- b.) Ausztria germanizálódása;
- c.) Az ausztriai szlávok alávetése.

Mivel nem volt elég a felkészülési idő a fegyveres harchoz, a csehek passzív ellenállásba kezdtek. Az újságok Ausztria-ellenes cikkeket publikáltak; a népesség pedig visszautasította a kölcsönök aláírását; és megtagadta, hogy a kormány rendelkezésére bocsássa élelmiszer készleteit, ezzel hozzájárult a Monarchia gazdasági és pénzügyi csődjéhez.

Manapság nincs egyetlen frakció sem, mely Ausztriával tartana. Végül a cseh katonák rendszeresen elutasították, hogy Ausztria zászlaja alatt harcoljanak. Ellene dolgoztak a szerbiai és a galíciai hadjárat alatt is, és magatartásukkal sikerült szervezetlenné tenni és demoralizálni az osztrák—magyar hadsereget.

A legkisebb részletekig nyomomonkövethető lenne, hogy a cseh katonák milyen károkat okoztak Ausztriának és Németországnak.

A 11. cseh hadsereg, Pisek városából, megtagadta, hogy a szerbiai Valjevó városába vonuljon, ezért kétszer megtizedelték. A maradékot a szerbek ágyúi elé lökték és ezután teljesen szétverte a magyar tüzérség, akik kegyetlenül bosszút álltak a cseheken. Amikor néhány sebesült cseh katonát a 102. hadseregből, Benešov városából, a szerb frontról evakuáltak a Potiorek⁶⁷ offenzíva idején 1914. november végén és visszaküldtek Csehországba, elmesélték, hogy a hadsereg katonái hogyan beszéltek szerb barátaikkal hogyan támogatták egymást árokról-árokra, és ez a testvériség hogyan fejeződött be a cseh katonák visszarendelésével, a Kolubara-i szörnyűséggel, és délen az osztrák–magyar hadsereg teljes szétzilálódásával.

A 36. hadsereg Mlada Boleslavból a kaszárnnyában fellázadt, ezért részben megsemmisítették őket; ill. a maradékot feloszlatták. A Kárpátokban a 88. hadsereg meg akarta adni magát, erre a porosz őrség és a magyar honvédség keresztűzbe fogta. A 35. hadsereget (Pilsen városából) vonattal szállították a galíciai frontra; félórával az érkezésük után már az orosz árokban voltak, ahol nagy lelkesedéssel fogadták őket. Ennek a hadseregnek azon katonáit, akiknek nem sikerült átállni, a poroszok, az osztrákok és a magyarok kivégezték.

Hogy ezt a képet kiegészítsük, el kell mesélnünk a 26. cseh ezred (Prágából) visszahívásának tragikus történetét, ami nagy felzúdulást okozott egy éve, és ami a legjobban jellemzi cseh nemzet igazi lelkiállapotát.

Ez a hadsereg az oroszoknak 1915. április 3-án adta meg magát a Kárpátokban, egész anyagi felszerelésével együtt. Majdnem kétezer ember állt át az oroszokhoz, és megérkezésük óta nagy részük feladatának tekintette az osztrákok elleni harcot. Azután Kijevbe küldték őket, ahol nagy örömmel és szimpátiával fogadták őket. A bécsi katonai körök nagyon dühösek voltak. A császár egy napiparancsban soha nem hallott módon pocskondiázta ezt a hadsereget, elrendelte feloszlását és zászlaját a bécsi katonai múzeumban helyeztette el.

⁶⁷ Potiorek, Osztrák tábornok az 1914-es évben ő vezette a Szerbia elleni hadműveleteket.

Ehhez az incidenshez kapcsolódik a csehek egy nagyon fájdalmas története, ami Olaszországot is érinti, és ami egészen mostanáig titokban maradt. A 28. hadsereg feloszlátása mindenütt nagy felzúdulást okozott, és nyilvánvalóan bizonyította, hogy az osztrák körökben terjesztett hír, hogy minden a legjobban megy Ausztria—Magyarországon hazugság. Lázadó hangulatot szított Csehországban és Morvaországban. A bécsi katonai körök elhatározták, hogy ezt megbosszúlják a cseheken. A múlt ősszel új hadosztályt, ún. 28. hadsereget alakítottak ki, amely kizárólag 20 éves fiatalokból állt; és elküldték őket Isonzó alá és mindenféle lelkiismeretfurdalás nélkül, a leggyilkosabb ágyúzásoknak tették ki őket Gorizia közelében. Egy heves támadás után csak 18 katona tért vissza; több ezer maradt ott a harcmezőn. Rögtön ezután a császár egy új napiparancsot adott ki a hadseregnek, kihirdetve, hogy a 28. hadsereg szégyenét eltörölték az Isonzó-i áldozat által. Azok a katonák, akik túlélték ezt a szörnyűséget, elmesélték hogy egyenesen olyan helyre küldték őket, ahol biztos volt, hogy meghalnak, és utána az életben maradtakat még egyszer az olaszok ellen vezényelték. Prágában megértették a bécsi kormány nyomorult taktikáját, hogy így állt bosszút. A kisebb incidensek, helyi kicsinyességek, a parancsok megtagadása és az ezt követő véres megtorlások, amiket a cseh katonákra szabtak ki a német tisztek, iszonyú arányt öltöttek. Mindez tovább rontotta az osztrák—magyar hadsereget. A cseh katonák sok összeesküvést szerveztek, hogy fellázítsák társaikat, a megadás érdekében, de ezeket mindig leleplezték. Példájukat azonban a német katonák is követték. 1915. áprilisában Gorlízánál lelepleztek egy cseh katonai összeesküvést, melyben bizonyos számú osztrák—magyar katona is részt vett; ezért megtizedelték a hadsereget. Ezután megítélhető, hogy milyen volt a hadsereg állapota. Ez 1914 augusztus hónapjától 1915 májusáig tartott. Ettől a pillanattól kezdve a cseh hadtestek nem léteztek tovább, beosztották őket a német és magyar katonák közé.

b. Terror a cseh területeken

A cseh népesség és a katonák magaviselete osztrák kormány részéről véres megtorlásokat idézett elő

Az egész politikai élet megbénult. A három ellenzéki pártot, a radikális pártot, a nemzeti szocialista pártot és a progresszív pártot feloszlatták, újságjaikat betiltották. A nemzet legfőbb vezetőit vagy börtönbe zárták,

vagy száműzték, ha veszélyesnek ítélték őket, a tudósokat, a publicistákat, az újságírókat különféle módon üldözték.

A kormánynak sikerült máig beszüntetnie a cseh újságok 3/4 részét és a szlovák újságokat Magyarországon. Azok, amelyek továbbra is megjelennek Csehszlovákiában és Morvaországban meghatározott terjedelműek a rendőrség és a katonai körök utasítására.

Ausztriában a polgárok fölött kihirdetett halálos ítéletek meghaladják a 4 ezres szörnyűséges számot; A cseh területekre ebből ezer elítélt esik, aminek nagy részét nők teszik ki. Több per zajlott Brno-ban, Prágában, Kyjovban, Litoměřice-ben és Bécsben.

Hogy a cseh képviselőktől szabaduljanak, negyvenet mozgósítottak közülük.

Ma a legkegyetlenebb módon büntetik azokat, akik külföldön dolgoznak a cseh ügy érdekében; családjukat büntetik, szüleiket, rokonaikat, még barátaikat is. A kormány így próbálja ellenfeleit megfélemlíteni. Ráadásul bizonyos számú halálraítélt ítéletét visszavonják, börtönben tartják, és azzal fenyegetik őket, hogy kivégzik őket, ha egy népi mozgalom indulna el; meghagyják nekik az életben maradás reményét azzal a feltétellel, hogy senki sem mozdul. Ma nincs olyan nap Csehszlovákiában, hogy bizonyos számú halálos ítéletet ne hoznának, vagy ne szabnának ki hosszú börtönbüntetések. Az újságok, melyeknek nem kellene semmitsem publikálniuk ebben a témában, meg vannak bízva, hogy rejtett formában a fenti fenyegetést tudassák a lakossággal.

Nemcsak azoknak az anyagi javait tulajdonították el, akik politikai bűn miatt voltak elítélve, hanem egy elkobzási rendszert állítottak fel a cseh katonák birtokaira is, akik Oroszországban vannak, ill. Szerbiában hadifogolyként tartózkodnak. Betiltották a családjaikat támogató segélyeket, a feleségeik és gyermekeik így éhen halnak. A katonai hatóságok így állnak bosszút ártatlanokon.

Szlovákiában ugyanazokat az intézkedéseket fogatosították, mint Csehszlovákiában és Horvátországban. Minden szlovák politikust megakadályoztak abban, hogy a magyaroknak valamilyen bosszúságot okozhasson; egyeseket bebörtönöztek, másokat behívtak katonának. Azokat, akik a két előbbi intézkedést elkerülték, rendőrségi ellenőrzés alá helyezték. Az ország elnéptelenedett, százas nagyságrendű embert öltek meg, amikor az oroszok a Kárpátokhoz értek; az újságokat és a szlovák publikációkat

betiltották. Ma az ország valóban halott, és a magyar Tisza-kormány⁶⁸ szemérmetlenül urakodik a romok felett.

Az utóbbi hónapokban a kormány egészen sajátos módon intézkedéseket tett a cseh könyvek ellen, nemzeti dalgyűjteményeket, képeslapokat semmisített meg. Elkobozták a szláv kérdésekre vonatkozó tudományos könyveket; a kiadóktól elvették Dosztojevszkij, Tolsztoj, Miljukov írásait, szláv tudományos tanulmánygyűjteményeket, pártprogramokat, történelmi könyveket, stb. A prágai rendőrség ebből a szempontból teljesen középkori módon járt el, a legkisebb lelkiismeretfurdalás nélkül.

Végül az osztrák kormány — teljesen a poroszok kezébe kerülve — elhatározta, hogy germanizációt fog végrehajtani. A cseh nyelvhasználatot a hivatalokban, a bíróság előtt, a vasutakon — a nyelvhasználatért keményen harcok dúltak képviselői generáció alatt — egyetlen tollvonással megtiltották. A vasutakat a porosz hadsereg kezébe adták, eltörölték a cseh közigazgatási nyelvhasználatot, ott is, ahol korábban legalisan alkalmazták a cseh nyelvet, a csehek elől elzárták a bírói és alkalmazotti hivatalokba jutás útját, ahová néha még sikerült a cseheknek felemelkedni. Így készítik elő az ösvényt a teljes germanizációhoz, és a csehek beolvasztásához, ill. az osztrák—szlávok beolvasztásához.

*
* *
*

Nagy vonalakban ez Csehország, Morvátország, és Szlovákia helyzete. A nép a legegységibb jogait sem gyakorolhatja, megfosztották az élelmszertől, elszegényítették a háború miatt, ami tönkreteszi őket; és üldözéseknek vannak kitéve, erőszakot tesznek rajtuk a rendőrség, a katonák és a hivatalnokok; meg van fosztva vezetőitől, újságaitól, könyvetől, nemzeti dalaitól, egyre nagyobb mértékben ki van téve a germanizációnak, ezt szegény nélkül alkalmazzák vele szemben. Irányvonalat vesztett, rosszul vezetett, teljesen a hóhérainak kiszolgáltatott a nemzet, messze a természetes szövetségeseitől, hazug információk által demoralizálva és teljesen reménytelen helyzetben van.

De mindennek elenére nem szűnt meg bízni a szövetségeseik győzelmében és a végső felszabadulásában az osztrák—magyar iga alól.

⁶⁸ Tisza István kormánya 1913. VI. 10—1917. VI. 15.

VII. A CSEH—SZLOVÁK NEMZETI SZELLEM ÉS FRANCIAORSZÁG

Három szörnyű ellensége van tehát a cseheknek, akik folyamatosan szent küldetésük útjába álltak, amelyet szívesen fogadtak el és követtek a csehek.

Ennek ellenére, az akaratunk és az energiánk birtokában, az emberiségnek a civilizáció fejlődését hoztuk, és felbecsülhetetlen értékű művet teremtettünk. A középkorban nagyon fejlett irodalmunk volt, és országunk olyan embereknek adott hazát mint Husz, Chelcicky és Comenius. Példát adtunk a világnak egy olyan nép életéről, amely mindenek fölé helyezi az intellektuális és erkölcsi gazdagságot, az öntudat szabadságát és az igazság legmagasabb eszméjét; mi voltunk a kezdeményezői a modern individualista gondolatoknak; mi értük el az önfeláldozásunknak, lelkesedésünknek, egy bátorsággal teli kis csoportnak köszönhetően, hogy regeneráltuk országunkat, mi támasztottuk fel csodával határos módon abból a hosszú és fájdalmas mártíromságból, amely eddig a történelemben példanélküli volt.

„Nemzeti ébresztőink” régi nemzeti és morális ideáljainkat élesztették fel, és terjesztették el maguk körül. Dobrovsky,⁶⁹ Kollár,⁷⁰ Safarik,⁷¹ Palacky feledhetetlen szolgálatot tettek a szláv világnak. Dobrovsky és Safarik a nyelvészet és a szláv régészet megalapozói. Kollár a szláv intellektuális szolidaritás első apostola. Palacky Európa egyik legfigyelemreméltóbb történésze, művének fontossága felülmúlja egy kis szláv nemzet történetének szűk kereteit.

Sikerült szilárdan felépítenünk cseh hazánkat: kemény, megfeszített munkával, amelyet állandóan akadályozott a dinasztia és a németek, sikerült területeinkből Ausztria—Magyarország legvirágzóbb részét úgy kialakítanunk, hogy valójában mi tápláljuk a többi tartományt. Nagyszerű íróink, irodalmáraink voltak, tudósainkra méltán lehetünk büszkék és összehasonlíthatjuk őket más nemzetek tudósaival. Tökéletes iskolaszervezetet, alap- és középfokú oktatási szervezetet alakítottunk ki, és megalkottunk

⁶⁹ Dobrovsky (1753—1829) A cseh és a szláv nyelvek kutatója.

⁷⁰ Kollár (1793—1852) pap, költő, a szlávok összetartozásának hirdetője.

⁷¹ Safarik (1795—1861) költő, nyelvész, a szláv nyelvek kutatója

egy virágzó egyetemet. Sikerült megkapnunk Csehországban azt, amit semelyik más nemzetnek sem sikerült még eddig: felszámoltuk az analfabétizmust. Olyan íróink vannak mint Macha, Němcová, Neruda, Vrchlicky, Machar, Sova, Brezina, akiknek értéke egyenlő a legnevesebb külföldi kortárs írókéval, és akik sajnos ismeretlenek maradnak országunkon kívül, mert egy kis szláv nemzethez tartoznak, és a szláv nemzetek korszaka nem jött még el.

Van nemzeti művészetünk, festészetünk, szobrászatunk, zenénk és szlovák népművészetünk. Ezek versenyezhetnek a legfejlettebb nemzetek művészetével és nagyon sok ponton közelednek a francia művészethez. Végül — s ez jogos büszkeségünk —, sikerült mindezt a saját erőnkől elérnünk. Mert a gyűlölt és megvetett osztrák kormány csak kizsákmányolt minket, elnyomott, szolgaságba taszított és el akarta folytatni fejlődésünket. Miután Bécs számára kifizettük a nagy adókat, csak azután takarékoskodhattunk saját magunk számára, a legnagyobb áldozatok árán, így sikerült kisebb összegeket megtakarítani az oktatásra és megsegíteni művészeinket, vállalkozóinkat, íróinkat. És ezen szörnyű harcok ellenére, amit a brutális és semmire tekintettel nem lévő ellenségeinkkel folytattunk, hűek maradtunk idealista hagyományainkhoz. Nincs olyan filozófusunk mint Nietzsche, olyan történészünk mint Mommsen és Treitschke, olyan politikusunk mint Bismarck; de az idealista—humanitárius hagyomány, amit Husz, Chelcicky a Cseh Testvérek, Dobrovsky, Kollár, Palacky képviselnek, minden íróknál, akit említettünk megtalálható, Macha-nál, Vrchlicky-nél. Cech-nél, Machar-nál, Brezinánál; a publicistáknál, mint Havlicek,⁷² az államférfiaknál mint Rieger,⁷³ a filozófusoknál, és politikusoknál, mint Masaryk. A németektől átvettük volna az erőszak alkalmazását és sikerült volna leráznunk a brutális erő igáját, hogyha a keleti szlávok millióit segítségül hívjuk.

De mindig is visszautasítottuk, hogy erre az útra lépjünk. Idealista és humanitárius természetünk — mely tükröződik egész történelmünkben, és valamennyi nagy emberünk tevékenységében — miatt közeledünk leginkább szláv testvéreinkhez az oroszokhoz. Ha mi mélyen csehek maradunk, ugyanolyan mélyen szlávok is maradunk.

⁷² Havlicek (1821—1861) cseh költő, újságíró, politikus.

⁷³ Rieger (1818—1905) újságíró, közgazdász, politikus

Rendkívül boldog vagyok, hogy a cseh nemzeti karaktert egészen pontos példák alapján tükrözhetem, amelyeket a cseh nemzetnek a francia nemzethez fűződő viszonyában is megfigyelhetünk. Már említettem a világi harcokat és Husz János, Chelcicky erőfeszítéseit, a Morva testvérékét, Comeniusét, az öntudat szabadságáért, a gondolati szabadságért és kapcsolatukat a francia individualista filozófiai mozgalommal, amely végül a francia forradalomban tetőződik és a mai Franciaországot is, kialakította. A cseh nemzet meg van kínozva, meg van verve, a germánok és a Habsburgok üldöztetései szinte majdnem megsemmisítették, és a francia forradalomban találta meg, azokat az elemeket, amelyek feltámasztották egy új élet számára, a biztos halálból mentették meg, amit a germán áradat okozott volna. Ez a nemzeti feléledés a XVIII—XIX. században az írók, publicisták műve volt, őket pedig a francia filozófiai doktrínák táplálták. A cseh lélek amely rendkívül mélyen idealista és humanitárius a francia lélekben, amely a legnemesebb ideálok szerelmese, testvérét és támogatóját találta meg ahhoz a harchoz, amelyet az emberiség jobb jövőjéért vív.

Tudjuk, hogy Palacky 1848-ban, amikor a harcot megkezdte a németek, az osztrákok és a magyarok ellen, a francia forradalom nagy jelszavát idézte fel: Szabadság, Egyenlőség, Testvériség, ebbe helyezte minden reményét és ezt véve alapul, minden gyakorlati erőfeszítéséhez, amelyet országa felszabadításáért kívánt megtenni.

Később, 1869-ben Rieger Franciaországhoz címzett egy manifestumot, amelyben ezeket a kapcsolási pontokat megemlítette a két nép szíve között, és bizonyította azt, hogy a francia politika érdeke, hogy segítse a cseheket a németek elleni harcban.

Ismerjük ma már az egész cseh nemzet 1870-es tiltakozását.⁷⁴ A porosz agresszorok ellen felkelt nemzet nagyon nagy fájdalommal követte a katonai eseményeket, és nagyon nagy vehemenciával tiltakozott a prágai országgyűlésbe küldött képviselőin keresztül Elzász—Lotharingia annexiója ellen. Nem tudnánk jobban kifejezni ezeket a nemes érzéseket, melyek a cseheket és a franciákat összekötötték, csak a következő emlékezetes deklarációból egy idézetet kivéve:

⁷⁴ Itt Beneš az 1870—71-es porosz—francia háborúról beszél, amikor a cseh képviselők egy memorandumot szerkesztettek, amelyben tiltakoztak az ellen, hogy Németország elcsatolja Franciaországtól Elzász—Lotharingiát.

«A cseh nemzet nem tudja nem kifejezni leglángolóbb szimpátiáját a nemes és dicsőséges Franciaország iránt, aki védi függetlenségét és nemzeti földjét, aki annyira közel jutott a civilizációhoz, akinek halálával tartozunk a legnagyobb fejlődésért, amit a humanitás és a szabadság elveinek valóra váltása érdekében véghez vitt.

«A cseh nemzet meg van győződve, hogy egy ilyen megaláztatás — mint elvenni egy darabot a területéből, egy jelentős és hősi nemzet tulajdonából, amely ráadásul jogos büszkeséggel telt — kimeríthetetlen forrása lenne újabb háborúknak és következésképpen újabb sebesüléseknek az emberiség és a civilizáció kárára.

«A cseh nép kis nép, de lelke és bátorsága nem csekély. Pirulna, ha csendjével azt hitetné el, hogy támogatja ezt az igazságtalanságot, vagy hogy nem mer ellene szót emelni, mert meg van ehhez a hatalma.

«Nem akarja hagyni, hogy a történelemben a cseh név alantassá váljon. A cseh nép hű szándékozik maradni ősei szelleméhez akik az elsők között voltak abban Európában, ahol zászlójukra a gondolati szabadság jelszavát írták, a túlerőben lévő ellenséggel szemben erejük fogytaig harcoltak céljaikért.

Ez volt mindig is a cseh szellem és hagyomány valódi magatartása. Mindig is ilyen volt, a jövőben is mindig ilyen marad.

VIII. A MÚLT SZENVEDÉSEI ÉS A JÖVŐ REMÉNYEI

Ha a cseh nép történelmét összefoglaljuk, világosan látszik tragikus helyzete, amelyben mindig is volt és a hatalmas teher, ami mindig is nyomta létét.

12 század alatt egyedül harcol a nyolcszor erősebb ellenféllel, remény nélkül, hogy valaha is meg tud tőle szabadulni.

Elkezdi a reformációt: megvalósítja és túllép rajta — micsoda áldozatok árán — megoldja ezt a morális krízist.

Lázad a dinasztia ellen; de legyőztetik és rémes bosszút szenved el; vezetői meghalnak, elpusztulnak önmaga pedig több százados folyamatos megsemmisítésnek van kitéve, amely lassú és szisztematikus.

Végül meghal. Legalábbis halottnak tűnik egy bizonyos ideig, de valójában csak időlegesen verték le.

Egy embercsoport, amely lelkesedik országa érdekeiért, feléleszti, és amikor feléled teljesen megváltozik: egy újabb nagy morális és vallási krízist szenved el, és újból katolikus lesz.

Képzeljék el, hogy mit jelent ez egy nemzetnek — amely mélyen vallásos alkatú —, hogy kétszer is így megváltozzon a vallási hit tekintetében. 1848-ban politizálni kezd és rendkívül tragikus helyzetbe kerül. El kell határoznia, hogy annak az államnak a létezését védi, amely elnyomja és amely csak rosszat tett neki. Harcol a dinasztiaért, amely áruló módon megfosztotta minden morális és anyagi gazdagságától, aki nyomorultul lerombolta, és aki — mivel nem tudta egyetlen csapással földre teríteni — megengedte neki, hogy vegetáljon, várva azt a pillanatot, amikor a kegyelemdöfést megadhatja neki. Boldogtalan és végzetes sors rendelete ilyen helyzetbe, hogy védenie kellett saját hóhérait, és ezt a gyűlöletes feladatot betölteni, hogy saját pusztulásához nyújtson segítséget.

Végül az utóbbi 30 évben aktívan és sikerrel készülődött, hogy revansot vegyen, hogy intellektuálisan, morálisan és materiálisan kiszabadítsa saját magát.

El lehet-e képzelni egy nemzet létét, amely mozgalmasabb, tragikusabb és boldogtalanabb?

A cseh nép története még tragikusabban alakult a háború folyamán, ahol katonáit beolvasztották hóhérai seregébe és ágyútöltelékét csinálták belőle, arra kényszerítették, hogy teljesen a kizsákmányolói hasznára

tegyen, s üldözői, zsarnokai, cinikus kínzói — a poroszok és a magyarok — teljesen kibaszálhassák, hogy felhasználják legjobb erőit, hogy létrehozzák a germanizált Közép-Európát, amely 1848-ban nem jöhetett létre, és ami majdnem létrejött már, és végtelen szenvedések fenyegetését hordozza a cseh népnek. Meg kell szabadulnunk a múlt szenvedéseitől, amelyek ma minden eddiginél jobban fenyegetnek; bitosítani kell egyszer, s mindenkorra jövőnket, hogy morális és katonai támogatói lehessünk Franciaországnak; és végül hogy meg kell szabadulnunk mindörökre egy olyan veszélytől amely mindannyiunkat fenyeget, amit a csehek ma boldogtalanságuk miatt kiáltanak és a nemzetük abszolút függetlenségét követelik Béccsel, Budapesttel, Berlinnel szemben. Itt van a mi «Ceterum autem censoe»-nk:

„Ausztria—Magyarország szét kell, hogy essen”

A romjain a Cseh—szlovák államnak kell létrejönnie, amely Csehországot, Morvaországot, Sziléziát és Szlovákiát tartalmazza. Az autonóm lengyel államnak — amellyel a cseh—szlovák állam északon lesz határos — kell megszületnie; a cseh—szlovák állam a Kárpátokban Oroszországgal lesz határos, ők ketten egy-egy áthatolhatatlan barikádokat alkotnak Németországgal szemben. Délen a nagy Szerbia áll majd szerb, horvát, és szlovén területekből, Szerbiát Csehszlovákiával egy folyosó köti össze, ami a Lajta és a Rába között húzódik Magyarországon keresztül, így Németország körbe lesz kerítve. Olaszország segíteni fogja a szlovákokat, hogy Ausztriától és Németországtól az Adria mentén megszabaduljanak. Erdély vissza lesz csatolva Romániához, és a független Magyarország csak, és kizárólag a magyarok által lakott területeket tarthatja meg. A nemzeti elvet alkalmazzák így, másrészt, persze a politikai—stratégiai szükségletekről sem feledkezünk meg (ld 66—67. térképet).⁷⁵

Az osztrák—magyar problémának ez a megoldása, egyszer és mindenkorra véget vetne a pángermán törekvéseknek; elvágna az utat a németek Drang nach Osten törekvése elől. A szlávoknak érdekük lesz, hogy a Balti-tengertől az Adria-tengerig támogassák egymást, mert a németek fenyegetik őket. Franciaország és Olaszország, akiket szintén fenyegetnek a germánok szükségképpen a természetes szövetségesei lesznek. Ausztria,

⁷⁵ Az 1916-os párizsi kiadásba végül is a 66—67. oldalra a „Cenzúra kérésére kihagyva” szöveg került, mivel a francia cenzúra nem engedélyezte a térkép közlését.

amely szétesik, nem lesz többé Németország támasza, Franciaország félelmetes ellensége, 50 milliónyi ágyútöltelék; a magyarokat elválasztva Németországtól és Ausztriától, megfosztják a lehetőségtől, hogy a szláv és román nemzeteket elnyomják, ne tudják majd felújítani Bécs és Berlin bűnös politikáját. Mindenekelőtt Németország fog így meggyengülni, a saját erejére lesz korlátozva, egyedül képtelen lesz bármire és a keleti szláv szomszédai is fenyegetni fogják, nem tudja újra kezdeni mai kizsákmányoló tevékenységét. A gazdasági előnyök Franciaország számára is jelentősek lesznek. A cseh—szlovák állam, amely gazdag és fejlett nagy gazdasági szférával rendelkezik, Nagy-Szerbiával a szomszédjában minden gazdasági és pénzügyi erejét Franciarság mellé fogja felsorakoztatni. Több mint 200 ezer négyzetkilóméter terület, 14 millió lakos, ahol a francia gazdasági tevékenység a legjobb fogadtatásra fog találni. A cseh—szlovákokat és a franciákat háború után kötelezik, hogy a gazdasági harcot tovább folytassák Németország ellen. Mi lehet ennél természetesebb, mint az, hogy egymásnak nyújtsunk kezét Németország ellen?

És emellett minden szlávok közül nem a csehek vannak legnyugatibbra? Franciaországhoz sokkal közelebb állnak mint a többi nyugati államhoz, kultúrájuk, irodalmuk és művészetük folytán. Hozzá és az antant többi hatalmas nemzetéhez fordulnak ma a csehek, és követelik saját érdekükben és Franciaország érdekében is az eljövendő sors döntésnek előkészítését, hogy biztosítsák Európa biztos és tartós békéjét.

IX. FELHÍVÁS AZ ANTANT HATALMAKHOZ

A cseh nemzet a háború ideje alatt nemcsak várta, az eredményeket, mint ahogy azt néhány semleges tette. Egész múltja, egész történelme megmutatta neki, hogy melyik tábort kell választania. Ahogy a jelenlegi háború az osztrák—magyar állam és dinasztia történetének sorsszerű állomása, ugyanúgy a harc ezen sötét hatalmak ellen a csehek számára logikus és szükségszerű állomása történelmünknek.

Nem volt lehetséges a habozás. Két évvel a háború előtt minden cseh szív egyszerre dobbant, mikor szerb testvéreik dicsőséges győzelmeinek hírért megkapták, és az egész cseh nemzet a legnagyobb lelkesedéssel sietett segíteni jugoszláv testvérének. Most a két bűnös kormány Budapesten és Bécsben egy tragikus konfliktusba sodorta a cseheket; katonáinkat Szerbiára küldték, hogy a szlávokat egymással ölessék meg a germánok és a magyarok hasznára. Csak a Habsburgok képesek ilyen embertelenségre. Nem harcolhatunk szerb és orosz testvéreink ellen, nem járulhatunk hozzá Franciaország megsemmisítéséhez.

Hiszen a franciák iránt mindig szeretettel és tisztelettel voltunk. De nemcsak érzéseink, hanem becsületünk is kockán forog. Minden oldalról ellenségekkel vagyunk körülvéve, a porosz hadsereg által üldözötve és fenyegetve. Ismerjük a Habsburgokat és tudjuk mi várunk, ha Európa elhagy minket a háború után, ha ellenségeink kezébe kerülünk. Úgy lázadtunk fel, ahogy manapság lázadni lehet, és tudjuk, hogy őseink fehérhegyi csatautáni sorsa lenne a mi osztályrészünk is, ha a poroszok és az osztrák—magyarok győznének. Nincs biztos garanciánk felszabadulásunkra, és az antant hatalmak még nem nyilatkoztak nyilvánosan számunkra kedvezően. Nem vártuk meg a garanciákat, mi már korábban hozzájuk csatlakoztunk, mert Husz, Comenius, Kollár, Palacky nemzete nem tudott másként cselekedni.

Ugyanakkor nemcsak azért jövünk Franciaországba, hogy Európához könyörödjünk, hogy ne hagyjon minket a pángermán iga alatt. Ami tőlünk, kötelességünként tettük. Azért jövünk, hogy láttassuk, tényekkel, magaviseletünkkel, múltunkkal, hogy milyenek voltak harcaink, és milyenek jelenlegi vágyaink. Kétségbevonhatatlan bizonyítékokkal akarjuk megmutatni Európának, hogy az osztrák—magyarok és a Habsburgok nem tudtak volna másképpen cselekedni, hogy az ellentétes cselekvés érthetetlen

lett volna számukra. Meg akarjuk értetni, hogy bűnöket elkövetni, ez az igazi hagyománya az osztrák—magyaroknak és a Habsburgoknak. Tragikus helyzetünket azért elemeztük itt, mert azt szeretnénk, hogy megértsék mindezek a kegyetlenségek szükségszerűen fognak megismétlődni, hogy az osztrákok, a magyarok, a Habsburgok és a Hohenzollern-ek egyesülni fognak újra, hogy elpusztítsanak és végleg szolgaságba vessenek minket. Miért ne próbálnák meg újra megtenni ezt, ha már '12 évszázada ezt tesszik? Hogyan lehet az egyik pillanatról a másikra igazságosnak, moderátnak, kedvesnek lenni, ha valaki századokon át elnyomó, bűnös, erőszakos és barbár volt? Lehet hogy a mai Európa csodálkozik a Hohenzollern—Habsburg—Coburg koalíció láttán, mi csehek egyáltalán nem vagyunk meglepve. Valóban némi szomorúságot érzünk, amikor azt konstatáljuk, hogy Nyugat-Európa ilyen kevésbé ismeri Bécsét és Budapestet, és sokáig naivan hagyták, hogy szentimentális legendákat meséljenek nekik a schönbruni császárról, és illúziókban ringatták magukat a magyarok lovagias politikájára vonatkozóan.

Szeretnénk megértetni, hogy az egyetlen lehetséges mód, hogy ennek az elnyomó bandának az erejét megtörjük Közép-Európában az, hogy teljesen megsemmisítsük az osztrák—magyar magot, amelyen politikájuk alapul. Kell, hogy Európa megértse ennek a birodalomnak és dinasztiának a történetét. Az állam, amely ilyen szerepet játszott Európa történelmében el kell, hogy tűnjön Európa térképéről. Egy dinasztia, amely feladatát így töltötte be, aki századokon keresztül egyetlen helyes akciót sem tett az egész gyűlöletes politikája során, nem kell, hogy továbbra is birtokosa legyen egy olyan hatalomnak, amelyet csak arra használ, hogy boldogtalanságot okozzon és bűnöket hajtson végre.

Szeretnénk végre megértetni, Ausztria, hogy megmentse tradícióját és régi karakterét, nem tehet mást, mint hogy kiszolgáltatja magát Poroszországnak. A pángermán eszme a közép-európai helyzet sorsszerű fejlődésének a valódi kifejlődése. Nincs más mód a porosz „Drang nach Osten” megállítása, mint az, hogy meg kell semmisíteni Ausztria—Magyarországot, így egyszer és mindenkorra leverjük a német hegemoniát Európában. Ezenfelül az kell, hogy egy áthághatatlan gátat emeljünk a poroszok ellen, és hogy őket a saját kizárólagos erejük felhasználására korlátozzuk, amelyet könnyen visszatárhathatnánk, ha újra baljóslatú tevékenységeikbe kezdenek. Ez a gát, mint ahogy fentebb megemlítettük, nagyon könnyen megvalósítható: a független Bohémia — amely északon az egyesült és auto-

nóm Lengyelországra támaszkodna — és Jugoszlávia alkotná, egy folyosó kötné össze őket Magyarországon keresztül. Ez az áthatolhatatlan szláv gát Ausztria szétesése, amit a magyarok saját területükre való korlátozása követne ez 8 millió lakost jelentene, a szláv területekkel elválasztva a németektől egyszer és mindenkorra lehetetlenné tenné, hogy a mostani világkatasztrófa újra kirobbanjon.

Ez tehát az, amiről meg akartuk győzni az antant hatalmakat. Nekünk cseh—szlovákoknak -- akik annyi kemény harcot viseltünk és annyiszor szenvednünk kellett -- minden jogunk meg van arra, hogy nemzeti létezésünket, teljesen függetlenül újra kezdjük. Türelmünk, kitartásunk és szüntelen ténykedésünk biztosítékai annak, hogy feladatunk elvégzése nélkül nem fogunk visszavonulni.

Van egy sokkal magasabb koncepciónk az életre nézve. Annak a sorsa, akinek egész létezése alatt három félelmetes szörnyel kell harcolnia -- amelyek sohasem hagynak neki egyetlen pillanat nyugalmat --, nagyon szomorú. Elegünk van ebből a terméketlen harcból. Céljaink sokkal magasabbra mutatnak. Erősen kívánjuk, hogy folytathassuk nagy őseink hagyományait; kívánjuk, hogy egész tevékenységünkkel hozzájárulhassunk az emberiség civilizációs törekvéseihez; szeretnénk versengeni az új szellemi és morális értékek létrehozásában, mindazokkal, akik nem akarnak a barbárok martalékai lenni egy teljesen felszabadított Európában.

Ezért kiáltunk ma mindazokhoz, akik érdekeltek ebben a jóléti műben: „Verjétek szét Ausztria--Magyarországot! Vegyétek el a Habsburgoktól a lehetőséget, hogy gyalázatos szerepüket folytathassák! Szabadítsátok fel az ausztriai szlávokat! Egyesítsétek a cseh—szlovákokat és a jugo—szlávokat! Értsétek meg végre érdekeiteket, értsétek meg Európa érdekeit, értsétek meg az emberiség érdekeit!

A Documenta Historica 5. számának utánnnyomása.

Készült a JATE HÖK támogatásával.

A szövegszerkesztést a JATEPRINT,
a Bölcsészettudományi Kar Kiadványszerkesztősége végezte
WordPerfect 5.1 szövegszerkesztő programmal.

Készítette a JATEPress
6722 Szeged, Petőfi Sándor sugárút 30-34.
Felelős kiadó: Pándi Lajos
Felelős szerkesztő: Szőnyi Etelka
Méret: A/5, példányszám: 300, munkaszám: 87/95.

1992

1. AZ 1887-ES FÖLDKÖZI-TENGERI EGYEZMÉNYEK. Fordította és sajtó alá rendezte: Nyemcsok Attila.
2. A TILSITI BÉKE (1807. JÚLIUS 7.). Fordította és sajtó alá rendezte: Szász Erzsébet.
3. TALLEYRAND, CHARLES-MAURICE: ÉRTEKEZÉS ANNAK ELŐNYEIRŐL, HOGY A JELEN KÖRÜLMÉNYEK KÖZÖTT ÚJ GYARMATOKAT SZEREZZÜNK. Fordította és sajtó alá rendezte: Szász Géza.
4. A SCHÖNBRUNNI BÉKE (1809. OKTÓBER 14.). Sajtó alá rendezte: Szász Erzsébet.
5. EDVARD BENEŠ: ZÚZZÁTOK SZÉT AUSZTRIA-MAGYARORSZÁGOT (A CSEH-SZLOVÁKOK ÁLDOZATÁNAK TÖRTÉNELMI BEMUTATÁSA). A szöveget kiadásra előkészítette: Gulyás László. (elfogyott)
6. KORAI ANGOLSZÁSZ TÖRVÉNYEK I. A KENTI TÖRVÉNYEK. Fordította és sajtó alá rendezte: Szántó Richárd.
7. AZ 1939–40-ES FINN–SZOVJET HÁBORÚ DOKUMENTUMAI. Fordította és sajtó alá rendezte: Engi Imre.
8. DOKUMENTUMOK AZ OROSZ–SZOVJET TÖREKVÉSEKRŐL A BOSZPORUSZ ÉS A DARDANELLÁK MEGSZERZÉSÉRE (KONSTANTINÁPOLY-EGYEZMÉNY, 1915; NÉMET–OROSZ TÁRGYALÁSOK, 1940). Fordította és sajtó alá rendezte: Boros Tamás.

1993

9. A BIRODALOM ÉS ÉSZTORSZÁG. A SZOVJET–ÉSZT SZERZŐDÉSEK MEGSZÜLETÉSÉNEK DOKUMENTUMAI (1939 SZEPTEMBER). Fordította és sajtó alá rendezte: Vandlík Krisztina.
10. EDWARD BALLIOL SKÓCIAI HADJÁRATA. RÉSZLETEK A LANERCOSTI KRÓNIKÁBÓL ÉS A BRIDLINGTONI KANONOK GESTÁJÁBÓL. Fordította és sajtó alá rendezte: Kiss Andrea.
11. AZ 1943 DECEMBERI BENEŠ–SZTÁLIN–MOLOTOV MEGBESZÉLÉSEK DOKUMENTUMAI. Fordította és sajtó alá rendezte: Gulyás László.
12. BÉKESZERZŐDÉS NAGY-BRITANNIA ÉS AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK KÖZÖTT (1783. SZEPTEMBER 3.). Fordította és sajtó alá rendezte: Kókény Andrea.
13. ÚJ BÉCSI TUDÓSÍTÁSOK A KIVÁLÓ SCHWARZENBERG GRÓFNAK A TATAI, VESZPRÉMI ÉS PALOTAI ERŐDÖK ÉS MÁS HELYEK ELFOGLALÁSÁRÓL, A SZIGETI ERŐD ÖSSZEOMLÁSÁRÓL ÉS A TÖRÖKORSZÁGBAN NAPRÓL-NAPRA ERŐSÖDŐ HANYATLÁSRÓL (1599). Fordította és sajtó alá rendezte: Lévai Judit.
14. 1789 FRANCIAORSZÁGA A PANASZOK TÜKRÉBEN. Fordította és sajtó alá rendezte: Gyuricza Róbert.

1994

15. AZ 1594-ES BIRODALMI GYŰLÉS HATÁROZATAI A MAGYAR HÁBORÚT ILLETŐEN. Fordította és sajtó alá rendezte: Wölflinger Ildikó.
16. VOLGAI NÉMET DOKUMENTUMOK (1918-1941). Fordította és sajtó alá rendezte: Opauszki István.
17. AZ 1916. ÉVI ARAB FELKEELÉS KIÁLTVÁNYA. Fordította és sajtó alá rendezte: Ferwagner P. Ákos, Lőkös István.
18. A BAYEUX-I FALISZÖNYEG. Sajtó alá rendezte és az előszót írta: Varga Vanda Éva.

1995

19. A CONSTANTINUS-I ADOMÁNYLEVÉL (DONATIO CONSTANTINI - VIII. SZ.) Fordította, sajtó alá rendezte, az előszót és a jegyzeteket írta: Piti Ferenc.
20. A HÉT SZIGET KÖZTÁRSASÁG ÉS KAPODISZTRIASZ. Fordította és sajtó alá rendezte: Szász Erzsébet.
21. A LENGYEL EMIGRÁNS KORMÁNY ÉS A SZOVJETUNIO KAPCSOLAT-FELVÉTELÉNEK DOKUMENTUMAI, 1941. Fordította és sajtó alá rendezte: Csősz László.
22. NÉMETORSZÁG KÉT MEGOSZTÁSI TERVE (MORGENTHAU-TERV, FRANKFURTI DOKUMENTUMOK). Fordította és sajtó alá rendezte: Mayer János.
23. EDVARD BENEŠ: ZÚZZÁTOK SZÉT AUSZTRIA-MAGYARORSZÁGOT. (A CSEH-SZLOVÁKOK ÁLDOZATÁNAK TÖRTÉNELMI BEMUTATÁSA). A szöveget kiadásra előkészítette: Gulyás László.

A megjelent számok darabonként átlagosan 100 forintért (plusz postaköltség) a következő címen rendelhetők meg:

Pándi Lajos, JATE Új- és Legújabbkori Egyetemes Történeti Tanszék, 6722 Szeged, Egyetem u. 2.